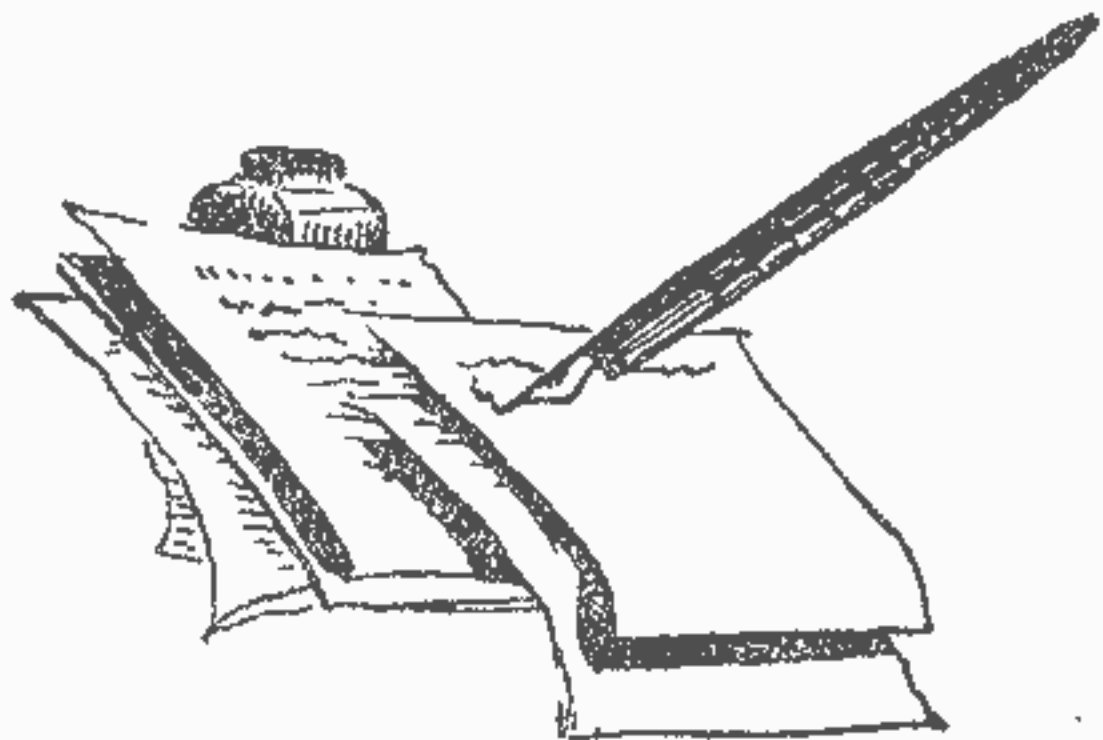

WUNDERLICH

Յակին ըսես նե՝ հետք խոսք չըլար. գլախք տանք կերթա:

Աչսօք հարչուք ութսուն, վաղք երկու հարչուք, հետեւյալ օրք երեք հարչուք, օր մ'ալ եթե չուր կամքին թողվի, մինչև հինգ հարչուք պիտի երթա բարեխնամ կառավարութեան կամացք հակառակ:

Տեսա՞ք ժողվելու և պահելու բանք, ոսկի պահելու է եղեր. բայց ո՞վ պիտեք, թե աչոյափ պիտի բարձրանար: Մենք ալ շատ տնխոսհեմութեան քրինք. ոսկի պահելու տեղ հին Թատարոնները ժողվեցինք պահեցինք: Ապո՛ւշ, որքո՞ր մեկք, սա Թատարոնները ոսկի չընե՞ս, ինչո՞ւ պահեր ես:

Ըսող շեղավ ալ չէ, բայց մենք շհամոզվեցանք. մեր համառութեան պատիժք քաշենք հիմա, որ սարվինք:

Գնաստանաժողովին վերջին նիստին վրայսք Եվրոպային պետ չուր մը շահունք, որ հոն տեղի տնկած բանակցութեաններն իմանայինք ու մեր ընթերցողաց հազորդներ. բայց կրնանք աչմենն վատահ ըլլալ, որ խաղաղութեանը չպիտի խանգարի, ինչպիսա որ մեր արմատականաց կամավար գրվիչք ըսածնուս մի անժխտելի ապացուցն է:

Ասկից զսա Իկնաթիեթի սնտակներուն խելսք նստիլն ալ կը հաստատեն, խաղաղութեանը չպիտի վրդովի. եթե պատերազմի ամենափոքր նշան մը ելնար՝ սնտակները խեղույն դեպի Վասփոք պատելու կերթային:

Մասիան մեծ գահոցութեանները քրած է և կրնն եղեր (եթե հարկը պատեցի) խաղաղութեան պահպանման համար: Անդգիտ թաղուհիուցն սպասարեան ալ կը հիշեցնեն մեզ այն ասակք, որ մայր մը չուր տղուն հետք՝ եթե աչոյիս շարունակ լսա՞ արշուն կուտամ գրեզ, խելոյ գլուխոյ

Ընկը լսն այս խոսքը և մինչև իրիկուն զսան ասղև անսթի կստատեն, որ արեւն լաւ ու մայրը զայն չուր ասղև նետն:

Տղան կաւլա, արջը կուրսութանս, բայց վերջապես իր խարված քլաւը
իմանալով, ձայնը կը բաշէ և մեծ տրտմությամբ նս կը քաշվի:

Զգիտենք վազը ի՛նչ պիտի ծնի, հիմակվան ծնածը պզտիկ մակ մ'է:

Ստույգ աղբյուրները ցամբած են...

Ո՛վ սախաներ, ստույգ աղբյուր մը ցույց տվիք ինձ, որ դեպքանաժողովո
հինգշաբթի ավուր նիստին վրայոք քանի մը կաթիլ լուր ասնեմ ու ընթերցո-
ղացս ծարաւն անցունեմ:

Հետաքրքրությունը որկրամուկություն է, ըստվ դրիչ մը, տեսնելը կամ իմա-
նալը կշտանալ է:

Մենք քանի մը ատենն ի վեր որկրամուկության վերջին ծայրը հասած ենք:
Գեպքանաժողովո անդամները խոստովանահայր ըլլալու մարդիկ են. քա-
նի մը շաբաթն ի վեր Ռուսիան ու Թուրքիան խոստովանանք կընեն, անոնց
մեղքերը կիմանան, բայց դադանիքը դուրս չեն հաներ: Այս մարդիկ ավելի
դադանապահ ըլլալու հարմարություն ունին՝ քան թէ հաշտարար:

Պատող դրույցներուն նայելով՝ մեր կառավարությունը մերժիք է իրեն
եղած առաջարկությունը, բայց իր մերժման մերժումով պատասխանվիք է:
Նստող դրույցներուն նայելով՝ մեր կառավարությունն ալ դոհողություն ընե-
լով՝ պատերազմի երկյաւղները պիտի փարատե եղեր: Պատողներո՞ւն հաճա-
տանք թէ նստողներուն:

Յատկող լուրերուն նայելով՝ դեպքանաժողովը Վիեննա պիտի մեկնի և
հոն պիտի ընե եղեր յուր նիստերը... մինչև հիմա եղած նիստերը ասկից վերջը
ուր նստելիքնին որոշելու համար էին: Գեպքանաժողովին սեղը փոխելու տեղ
ավելի լավ չէ՞ր ըլլար՝ եթէ անոր անդամները փոխեին:

Պատկող լուրերուն նայելով՝ ուլքիմարումը Վիեննայնն պիտի դրկեն
եղեր... Վիեննայի մեզնե աշկի ուլքիմարում ալ կեղի եղեր, մենք դիտեինք,
որ միայն դարեցուրն ազկի է: Եթէ ուլքիմարումնին ալ իրենց դարեցուրին պես
է՝ ուշադրությամբ խմելու է, որովհետե մեզք ամիսն կը դանվի և կրնա մեզի
չափեն ավելի քնացունել:

Մեր թշնամին իր խելքովն այնպիս համոզված է, որ իրաց այս վիճակը
որչափ ավելի երկարի՝ այնչափ ավելի կը վնասե մեզի: Այս համոզմամբ է,
որ գործերը մինչև այսօր երկնցուց և ասկից կտրն ալ պիտի երկնցնե:

Ա՛լ ասկից ետքը ուզածին շափ թող երկնցնե, իրաց այս վիճակը որչափ

Պարի՛ մենք ալ այնչափ թղթադրամ պիտի կոխենք ու գրամական տաղնա-
մեջ չպիտի իջնանք:

Ասոր ալ բան մը չկրնար ըսել ա՛, թողթերը քրիստոնյա շեն, նամանա-
պա՛վ շեն, որ անոնց ալ ճնշվիլը տեսնելով՝ վիճակնիս բարվոքել ուզե-
իրաց այս վիճակը որչափ ուզե՛ թող երկնցնե, մեզի բան մ'ալ չկրնար
միայն թղթադրամ կոխել կոտա:

Ղեկավարա՛ծ ողորմի՛ ա՛լ համը փախցունել սկսավ:

Մինչև հիմա վեց նիստ ըրավ:

Ահա բոլոր ըրածը:

Ամեն մարդ հետաքրքրութենե ճաթելու վիճակին հասավ. ղեկավարողո-
րդն անգամ չէ. գործելու մասին իրեն օրինակ բռնած է կրիան:

Մեկ նիստին մեջ առաջարկություն մը կը րլլա:

Ծրբորդին մեջ այդ առաջարկությունը կը մերժվի:

Երրորդին մեջ այդ մերժումը կը մերժվի:

Չորրորդին մեջ ինչո՛ւ համար մերժվելուն պատճառները կը բացատրվին.

Հինգերորդին մեջ այդ բացատրություններում մութ կետերը կը լուսա-
տրվին:

Վեցերորդին մեջ լուսավորչալ կետերը կը մթնան:

Ահա քեզի վեց նիստ, որ մեկ նիստ շարժեր:

Մենք ալ կապասենք, որ քիչ օրեն ամեն բան լմննա, որպեսզի առևտուրը
կենսավորվի և ամեն մարդ ինչ ընելիքը գիտնա:

Սա՛ ալ շատ սակարկություն ըրած եմ, բայց այսչափ շեմ երկնցուցած:

Պատվովոր մարդ մը կըսե.

— Այսչափ կրնա՞ս տալ:

— Զեմ կրնար տալ:

— Ետքերդ համար մեկ երկու բաժա ալ կը ձգեմ:

— Երժիս չգար:

— Եսքի եկար, հազար բարի:

— Ե՛վ, գնաց:

— Երբ հիմա ասոնց ըրածին.

— Երբ՞ է շեմ կրնար տալ:

— Տարու ըլլաւ նե՛ գեշ ըլլար:

— Զարկ նե՛ վախճանդ գեշ կըլլա:

— Մենք կը փափաքինք, որ տաս:

Թո՛ղ ներեն մեզի վեց տերութեանց ներկայացուցիչները, իրենց բրածը ասկից առաջ շուկայի քեղկյանտարներ կրնեին. անցնողներուն վեշեն կը բաշխին, խանութնուն մեջը կը նստեցնեին ու համազելով ստակնին կտրեին:

Թո՛ղ դարձյալ ներեն մեզի այդ այլեայլ պատվանուններով ներկայացուցիչները, անբնորոշի տառչարկութեաններ կրնին ու կրան թե՛ մէք ապեկութեանց համար կաշխատին կոր:

Մեկը չորս աստղվածքին կապակէ և վերջը ըսել, թե քու ազնկութեանդ համար տնանկ քրի, կործնեմ քիչ մը արամարանտեան շէ- դուն ի՞նչ կրես, Օգտին էֆենտի:

Տեսեր ուղտձնին ալ ինչ է:

Ա. Գարատաղին քիչ մը սեղ տալ:

Բ. Սերվիս սահմանը բնորոշակել (քիչ մը տեղ ալ Սերվիս տալ, ըսել մնացոր, ճարտասանութեանը շփրաւորվիր):

Գ. Պուլզարիս մեջ երկու ասանձնաշնարհչալ դավառ կապակէ (ինքնօրինակութեան ըսել, մի՛ վախենալ):

Դ. Ամեն նահանգի ժողովրդեան մեծագոյն մասին լեզուն դարձածել իբրև պաշտօնական լեզու (տաճկերեն լեզուն վերցնել):

Ե. Հիշատի դավառաց ասորերը քիչցնել (հապա լրագրաց փ՛ւղք... հա, իրավ, լրագիրները դավառ շեն):

Զ. Քաղաքական ոտակականութեան կապակէ (հավիտանա հավիտենից, տմեն):

Եթե ասանք տալու ըլլանք՝ մեզի համար ասկից ապեկ բան չկրնար ըլլալ եղեր. սրվոնք տալու մեջ ի՛նչ ապեկութեան կա մեզի համար, չկրցի հասկնալ: Ի՛նչ բարեբար մարդոց ձեռքը ինկանք: Աստված իմ, եթե աստված չլին, վաղը ելնինք իրենց բռնեք, թե մեզի քիչ մը բարութեան քրեք՝ Պուլխը ավեր, պիտի ըսեն:

Ասանց խոսքին նաշելով՝ մեզի համար ապեկութեանը ունեցածնիս շունեցածնիս ասանց հանձնել է:

Կան ըսելիքներ, բայց շեն ըսվիր:

Կարծեմ ամենքդ ալ գիտեր, որ գետաանաժողովին տառչարկութեանները մերժեցինք. — մերժեցինք կրակմ նե՛ կա շմերժեցի, աչախնն մերժեցին — եթե մեզերնիդ շփոցսդ կա՛ թոյ գիանա, որ գետաանաժողովին տառչարկութեանները մերժեցինք(ք):

Եվ արդարեւ բնորոշակելու բաներ ալ չեին:

Մեծ ժողովին մեջ երբ կարգը եկեր է մեր փոխանարդին կարծիքն առնելու՝

խանարդ հայրը՝ որ նույն միջոցին խորին մտածմանց մեջ ընկղմած է եղեր, թի վրա կշեր սուպես պատասխաներ է.

— Էֆենտիմ, այս մարդը շենք կրնար կնիկին բաժնել, իբրբու հետ միշտ կազմած պիտի մնան:

— Ի՞նչ կրնեք կոր, կրակ՝ մշակելով իրեն բով նստող մին, դատաստանախան խորհրդո՞ մեջ շենք:

— Այո՛, էֆենտիմ, մենք ձեզի հետ միշտ կազմած պիտի մնանք, պատասխաներ է սթափելով:

Կա՞ մարդ մը, որ նախ իր շահը շխորհի:

Էնֆիեհյան հայրն ալ իրեն եզած հարցման պատասխանելու առջ շիր-
նեքու Ստիս փոխադրվելուն զեմ՞ բողոքեր է. ի՞նչպես եղեր է, որ Հասունի
նա չէ բողոքեր...

(Մտ շերքեղներուն ալ առջ մը շարնվեցավ, որ այս հոգին խաչոնինք. եթե
հարցվի, կառուշարկեմ, որ Մուխազրիի տունը փոխադրվին շերքեղները.)
Շատ հաճանահան է, որ այս նրիու փոխանարդներն, ի վարձատրություն
նեց ցույց ազած պերճարտության, ծերակույտի անգամ ընտրվին:

Ենտարը ձերն է, Մտիս:

Վերսվի թե Գարատաղի ժողովրդյան մեջ տվանդություն կա, թե աստիճ
արհաւ ստեղծած ժամանակ՝ լեռնիքը պարկի մը մեջ լեցուցած՝ աշխարհի
նա կողմը կը ցանն եղեր, հանկարծ պարկին հատակը պատռելով՝ մեջը
ազած լեռներուն ամենն ալ Գարատաղի երկրին վրա թափեր են: Մենք
կրնեք թե՛ արդյո՞ք նախախնամությունն Ադամ նախահոր մեղացն ի պա-
տի աշխարհի վրա ցուվերն ու վիշտերը ցանած ժամանակ պարկին հատակը
պատռելով՝ մեծ մասն Հայաստանի վրա թափեր էո:

Շատ իրավունք ունի Մտիս այսպես խոսելու, եթե նախախնամությունը
կրնի տված պարկին խոսնաչին քիչ մը սշտպրություն ընելը՝ ո՛չ պարկը
պատռեր, ո՛չ ալ այսչափ դժբախտություն կը թափեր Հայաստանի վրա:
Սխախնամությունը հրեաներն ծախու առած ըլլալու է ամեհիքանչ,
որն ասոնք մինչև այսօր ազնկ սպրանք ծախելու սովորությունը շունին:
Սխախնամությունը պարկին պատռիլը տեսնելով՝ կերնի որ զայն նսրեն
պարկը ու թափածները ժողվելու համար Հայաստան իջեր է, բայց ին-
չպատրաստությունները ժողվելու առջ՝ սխալմամբ խաղաղություն, երջան-
կապախիլ և կյանք ժողվեր, պարկին մեջ լեցուցեր, առեր քալեր է:
Մտնեք նախախնամությունը, որովհետև այն տառնները Մահմա-
շկար և խոստոջներու կարևորություն չէր արվեր. ինչդինքնիս մե-

դադրենք, որ Սահմանադրութիւնն ունինք և դարձյալ շիրցինք քյուրտերու բար-
բարոսութենն խաշիլ:

Քող քյուրտերը շարունակեն իրենց ավարատութիւններն ու սպաննու-
թիւնները մինչև մարտ մեկ. սնկի կտքը կը տեսնվինք հետերին:

Կըսվի թէ Սալիսպրին կամ ըստ Լեվընթի՝ սալթաուրուն մայրաքաղաքիս
ճեկնած ատենը Բ. Դաւն՝ մասնավորապես հանձնարարիք է հուշն ժողովուրդը:

Հիմա շատերը կը հարցունեն, թե արդո՞ւր ի՞նչ ըստվ հունաց համար:

Եթե մեր լսածը ստույգ է՝ Սալիսպրին արտաքին գործոց պաշտանէին
դրուցել է, որ Հունաստանն պիտի անցնիմ, վրաս ալ բիշ մը ստակ կա, կը
խնդրեմ, որ ինձի քանի մը մարդ տաս, որ հետս գան:

Կըսվի թե արտաքին գործոց պաշտանչան սիրով ընդունել է Սալիսպրիի
այս առաջարկութիւնը:

Ա՛հ, արդար ստաշարկութիւնները ե՞րբ մերժած է Բ. Դաւը:

Միշտն իշխանին հաշտութիւնն կնքել ուզելը կարգացած ատենս, ժամա-
նակաւ դպրոցին մեջ խաղախան ուտելու. կամ ս. պատրիարքին սկանչելու քա-
շելը միտքս կուզու կոր:

— Մեզա, մեզա:

— Ինչո՞ւ ըրիր, Միշտնիկ, ես չըսի՞ բեզի, որ խելոք նստիս:

— Մեշ մ՛ալ շեմ ընել, մեզա:

— Ինչո՞ւ ըրիր:

— Ես չըրի, Կորչարսիք ըրա՞վ:

— Ինչո՞ւ. անոր խոսքերուն ականջ կախեցիր:

— Քեզի թագաւոր պիտի ընեմ, ըսա՞վ:

— Ասկից վերջը խելոք պիտի նստի՞ս:

— Այո՞:

— Վարժապետիդ գեմ շախտի խոսիս ա՞:

— Թնա՞վ:

— Մինչև անգամ բեզի անոթի ալ պահեն նե՞ բերանդ շախտի բունաս ա՞:

— Չէ:

— Ապրիս, աղսո, տեսա՞ր համասարիմ աշակիրտը, կս ալ տասնկ աշա-
կերտը կը սիրեմ ահա. կի՞ր տեղդ դեռ ու գործդ նայի:

— Այսչափ ծեծի փոխարեն նվեր մը շախտի՞ տար ինձի:

— Ի՞նչ նվեր:

- Զվորների է, ի՛նչ է, բան մը կըսեն կոր:
 - Տե՛ղդ գնա, քեզի Զվորների մը կուտամ որ...
 - Բայց տալու ըլլաւ նե՛՛ գիտցիր որ շատ ձեալոր պիտի ըլլա տունու:
 - Զըլա՛ր, հիմա քեզի՛ տամ նե՛՛ Եփրուան ալ կուզի:
 - Ի՛նչ կըլլա, անոր ալ սուր, ան ալ օտարական մեկը չե՛՛ յա:
 - Դուն անոր գործին մի՛ խառնվիր:
- Են՛դ՞ Միլան... սլավոսլոնուց չուր ածելին քու մորուքիդ վրա փորձել:

Բարլամենթոն քանի մը օրեն պիտի բացվի:

Հիմակվրնե տմեն մարդ հետաքրքրությամբ կուստե իմանալ, թե ինչ պիտի խոսի արդար օրը հազար ոսկի եկամուտ ունեցող Մարքի աք Սալիսպին արեւելյան խնդրուչի վրա:

Միայն ես հետաքրքիր չեմ, սրովհետեւ դիտեմ ի՛նչ ըսելիքը—կրագիր գուրա՞ծ էր, ինձի ալ ըստվ:

Եթե ժամանակ ունիք մտիկ ընելու՝ ձեզի ալ կըսեմ:

Մարքի աք Սալիսպրին բեմը պիտի ելնի ու քիթը բերանը սրբելեն ետքը՝ ապեա պիտի խոսի.

Տյարք և աիկնայք.

Ձեր հրամանացը համեմատ Պոլիս գացի: Տեսա հան կզլի մը, որ յար յից աեսարանի, օդի և դեղեցկության, վերջապես ամեն կողմն մեք լորտ Երաչրնեբուն ուշադրությանը արժանի է:

Տյարք իմ, այն կզլիին մեջ կերտնք մենք ստիւտյաներ, որք շատ համով և մանավանդ Պորտոյի գինիով շատ ազնկ կուտվին կոր: Եթե ժողովդ կը արեհանի, քվնի դնե, որ մը սրոշն մեկտեղ ուտենք այդ ստիւտյաներեն:

Զայն մը.— Ժողովս վստահություն ունի ձեր վրա:

Կազաչեմ բարլամենթոյին նախագահը, որ քարեհանի այդ ստիւտյաները քուտվուչն հանձնարարելու Երաց այս միժակին մեջ Պոլսս փողոցներն ալ կուտտիինք, ժողովուրդը առջի բերան շատ սիրով ընգոճեց զիս, բայց ին՛չն սալաշպուր, սալաք պտու դրավ իմ անունու:

Այն տեզի ժողովուրդը դուխը կարմիր բան մը կը կը դնե կոր, վրային ալ քրճաններ կը կախն կոր, օդին ալ շատկեկ կը խմեն կոր:

Ետքս կըրակացնելով կըսեմ թե՛ ըսա ձեր հրամանաց քոնֆերանսը ըրինք, որ ձեր հրամանաց քոնֆերանսին մեջ բան մը չըրինք:

Օափահարությունք:

Օրը հազար ոսկի եկամուտ ունեցող Մարքի աք Սալիսպրին առանարա-

նախնայնք լմնցնելուն պես երթա յար արքայ պիտի նստի և ժողովք միաձայն հաստատութեամբ շնորհակալութեան քվի պիտի տա Սալիսպրիին:

Եվ իրոք, Սալիսպրիին՝ եթէ հշմարտախոս մարդ է՝ ուրիշ կերպ չպիտի կրնա խոսիլ:

Սպասենք ու տեսնենք:

Սա Կորչաքոֆը սրբիշներուն գործին մեջ մտնելը շատ կը սիրե կ'ու, ո՛րք Բրիտանացիք էջնեմիին պես, որ ազգին ծառայութեան պիտի ընեմ ըսելով՝ ամեն պաշտօններու մեջ կը մտնե:

Կորչաքոֆը հիմա սկսեք է մշտա տերութեանց հարցունել, թէ ի՞նչ ընթացք պիտի բռնեն:

Իրեն ի՞նչ պետք է սրբիշներուն բռնելիք ընթացքը. ինքը թո՛ղ ուզած ընթացքը բռնե. սրբիշներու գործին ինչո՞ւ կը խառնվի:

Եթէ ևս ըլլայի մշտա տերութեանց տեղը՝ բռնելիք ընթացքս կը պահելի և շքունելիք ընթացքս կը հայանելի սա ծերունիին, որ հայրն օխան երեք ու կեսի սկսով մեզի կերցունել, որ երբ ստակ չլանանք հաց ասնելու և անտրուպիսն մեռնինք՝ սրտախախտմբ պիտի պստա:

— Ահա հիմա բարձրակարգ քրիստոնեկոց վիճակը:

Ան ի՞նչ ձախող բարեբարի հանդիպեցանք, ասոված իմ:

Բարեկենդանի մեջ ենք...

Իմաստութեան գործն ենք...

Նախնիքներն մնացած սովորութեան մէջ, որ մարդիկ տարին անգամ մը կը խենթենան, տարին անգամ մը խելքերնին կիրակի կը բռնե ու խենթութեանին կաշխատի:

Արդ, տարին անգամ մը ամեն մարդ, այք ու կին, ծեր և ազա, հարուստ և աղքատ, երևոին դիմակ մը կանցունե, փողոցներուն մեջ, ասնեբուն մեջ կը պարն ու կը ցատկի:

Այսօր Եղբորսն ալ չկրնար բարեխնալ, ինչու որ ամառը երգեցինք, ձմեռը կը պարենք կոր:

Միայն մենք շենք, աշխարհիս սանձերք բռնող բազաքաղաւներն ալ երեսնուն դիմակ կանցունեն (ամեն օր): Բայց անոնք մեզմե սրտզիկու համար մարդու պատկեր չեն գնեք, այլ կենդանիի պատկեր կը գնեն երեսնուն վրաօրինակի համար մին՝ արջու պատկեր, ուրիշ մը՝ ազգեսի պատկեր, ուրիշ մը՝

դի պատկեր և այլն, և այս պատկերներով իրարու ներկայանալով՝ Բա-
կը խաղան ու մեր թախար կորոշեն...

Այս տարվան Բաաօլիին մեզ հավանական է, որ Թուսիան Անդգիս հետ
Իգալի ըլլա: Իսկ ժողովուրդը ամենուն հետ կուզի Վիզալի ըլլալ, միայն մեկ
տեղներու հետ շուղեր:

— Որո՞նց հետ:

— Որո՞նց հետ:

Իր պարատառիներուն հետ:

—

Խաղարը դեռ շարժահանգով չուր թեկերը վերցնել արեւելյան խնդրույն
նայեն, հետևապէս արեւելյան խնդրույն ապագան իմ ապագայիս պէս
չէ:

Սըր Սթաֆորթ նորթրթ, Մարթի ալ Հարթինկիթըն, Մըսթըր Տիզրայնլի,
Սթ Տերպի, Մարթի ալ Մուլիսպրի, աստուծո համար խոսելով, բավական կը
տեսնեն կոր մեր խնդրույն համար տանց լույս մը տալու... Ի՛նչ օգուտ, որ
մեր խնդիրն խոսքին ամէլի գործքի պէտք սենի: Եթէ իստքով կարգադրվին
մեր գործերը, մինչև հիմա ինչո՞ւ կարգի դրված պիտի չըլլային:

Ինչէ, որովհետեւ իշխանութիւն շունինք ուրիշին խոսելու ազատութեւ
չունարարելու, թողունք իրենց խոսիլ և մեր խնդիրներովը դրոսնուլ — այո՛,
որովհետեւ, որովհետեւ շփտեմ թե քարլամենքսչին մեզ ի՛նչ պիտի խոսեն մեր
ժողիացի եղբայրները՝ եթէ արեւելյան խնդիրը չըլլար:

Իսկ մենք քսան օր ալ սպասենք, որպիսով խաղարը չուր թեկերը վեր առնն
մեր խնդիրը չուր ապագայովը մեկանդ ինքզինքը սցունի:

Սպասելեն ուրիշ հար շունինք:

—

Եւ Վերիբե (ճշմարտութեան) անուն քաղեր մը կը հրատարակվի կոր,
որոցած ունի՞ր այդ քաղիրը:

Մաթի օրը իմ ձեռքս անցած հատ մը այդ ճշմարտութեան անուն քաղի-
րի մը խնդացի, որովհետեւ իրեն քաղերին նշութ ընելիք բանը իր քա-
տուան գրեթէ է, և եթէ երբեք իր տողերուն մեջ ճշմարտութեան շփտանք,
այն է, որ փնտրածնիս իր քաղերին հակառակ փախեր սպասաւանի է:
Եւ թերթին մեջ մեր գաւած ճշմարտութեանն այս է ահա:

—

Մաթի օր ըլլա, որ շփտանար, և ձեք դավախները տեսանելի և անտե-
ղծանքներինն պոռչացնելու տակննից իրենց ըսեք:

— Հաւիա՛կս, երբ մեծնաս և ստիպվիս գաւառները երթալ, և երբ լսեա
օր մը, որ նոր կուսակալ մը դա՛լու վրա է այն քաղաքին, սրու մեջ կը գտնվիս՝
չլլա որ տղայութիւնն ընես և կուսակալը դիմաւորելու երթաս, սրովհետեւ
կուսակալ մը դիմաւորելը մեծ հանցանք է, և այս հանցանքիդ համար հրա-
ցան կը պարտին վրադ:

Թերևս ձեր զավակները առջի մերան շհամատան ձեր քարոզին և ձեր վրա
խնդան, զանոնք հավատացնելու և ձեր վրա շխնդացնելու համար առջի օրվան
Մատթան առեք ու կարգացե՛ք:

Վաննի Տիր Երեմիա կպիտկոպոս լուր կուտա հեռադրով ի սլատրիարքա-
րան՝ թե նորընտիր կուսակալն ազգին կողմեն դիմաւորելու դրկված Թնրզի-
պաշչան Հարությունի վրա հրացան սպարաւեր է Տերվիշ անուն քչուրս մը և
վիրավորեր է: Ոճրագործը բռնվեր է՝

Եթե ձեր զավակները հարցունեն թե՛ ոճրագործին ի՞նչ պատիժ անօրինե-
րն, պատասխանեցե՛ք իրենց թե՛ հայ մը սպաննող բյուրաները ձերբակալու-
թյան կը դատաւարաւմին և ս. պատրիարքն ալ մեկ շարաթեն մինչև վեց ամի-
րաւժիւր գրելու կը դատաւարաւմի:

Թերևս ձեր զավակները թերահաւիտա գտնվին և շհամատան. թերահա-
վատության մի՛ վարժեցուներ գիրենք, տարվան մը մեջ տեղի ունեցած սպան-
նությանց հեղինակները բովե բով շարեցե՛ք, և անոնց անպատիժ մնալը
ցցուցե՛ք իրենց. սակայն ոչոք սպանությանց ատենները սահմանադրության
հրատարակված շլլուտին ու իտարեյի և իյֆիյեի տակ գտնված ըլլալնիս ալ
իմացուցեք իրենց...

Ականջնուդ օլ ըլլա... քիթերնուդ ակնոց ըլլա... դուխնուդ շիճեան ըլլա—
ի՛նչ քսեմ — որ շմոռնար և այս քսածներս ձեր զավակներուն, թոռներուն,
թոռներու թոռներուն և անոնց ալ թոռներուն ականջը հասցնեք, որպեսզի դա-
րուց ի դարս մեր ականջներն ի վար հնչվի այն խոսքը թե՛ կուսակալ մը դի-
մաւորելը հանցանք է:

- Վարպե՛տ, Կիրակո՛ս, Մարգա՛ր... չուր բերե՛ք, չուր...
- Ի՛նչ կա, կրա՞կ կա:
- Չէ՛, չէ՛, հանրմը մարեցաւ, շուտ ըրե՛ք, վարպետ, դուն չուրը բեր,
Կիրակո՛ս, դուն բժիշկին վազե, Մարգա՛ր, դուն ալ դեղագործին գնա... գետ-
նին տակը անցնի սա նիկոմիդիայի աղքատներուն վիճակը...
- Ա՛հ, ո՛հ, ս՛հ...
- Արթնցա՛ր, անուշիկա... ես կատակ ըսի, խն՛նթ եմ, որ շրջազգեստիդ
ստակը նիկոմիդիայի աղքատներուն տամ...

— Զիյտեա որչափ գեշ եղա, երբ ըսիր թե շրջադպեստ չպիտի շինեմ և տնոր
պակը նիկոմիդիայի աղքատներուն պիտի դրկեմ, կարծեա թե գլուխս ի վար
նա չուր լեցուցին, նիկոմիդիացիները, ըսի մտքես, ինձմն ավելի կը սիրե
նք, ահ, օֆ... անսթուփենն կը մեռնին կոր տելի՛ տյա տարվան պալուներուն
սոցլալ տարվա շրջադպեստով երթամ ես:

— Զէ՛, չէ՛, հանրմ, սիրտդ մի՛ հատցուներ, այս տարվան տե՛ճլքեդ ալ
շինվի:

Ի ուք ալ, նիկոմիդիացի եղբարք, քիչ մը ակուանիդ սեղմեցեր, որ Պուլսո
պըմները ձեր պատճառով չմարին:

Ինքզինքնին աղգասիք ծախելով աղգային պուշտոնների ստակ վաստը-
ններուն անուաները թերթերնուա մեշ անկողմնակալությամբ հրատարակել
որչա՞ծ քլալով կը խնդրենք այդ աղգասերներեն, որ հաճին անուննին իմա-
նել մեզ, որպեսզի սխալմունք մը ընելով ճշմարտությունը չվիրավորենք:

Անդդիտ ժողովներուն մեշ դրուցված խոսքերին եթե բան մը հասկցաք՝
դաշեմ, ընթերցողք, խնձի ալ հասկցուցե՛ք, որ ես ալ ընթերցողացիս հա-
տրեմ:

Թուրքիո համար չպիտի պատերազմին եղեր:

Թուրքիո ամբողջությունը պիտի պահեն եղեր:

Թուրքիան և Ռուսիան դեմ առ դեմ պիտի ձգեն եղեր:

Ազնիվ լորտեր, մարքիներ, ըսել կուզեք, որ Գալատաղին բան մը չտանք,
եթե տալու քլանք, Թուրքիո ամբողջությունը պահելու համար մեր տվածը
հաստատեն ես պիտի առնեք:

Ողջ քլաք, մեր ալ ուղածն այս է. մենք տանք, դուք առնեք:

Կարծեմ ձեր ուղածն ալ այս է:

Ողջե՞ք մեկու մը բարի կամ շար քլալը հասկնալ, ձեռվքնիդ սնոր գրք-
ի խոթեցեք և եթե որ բան մը չլտնաք հոն, մի՛ վախնաք այն մարդեն,
որն աշխարհիս ամենեն բարի մարդն է այն. իսկ երբ տեսնեք, որ մարդ
այդ գրքանի բանթալոն մ'է հագեր, մտեցե՛ք, և երկրպագություն ըրեր
դրո՞ւմե՞տե՞ս անիկա սուրբ մ'է. և անանկ սուրբ մը հիմա սրբոց մեշ ալ
պատկար է: Ընդհակառակն, երբ տեսնեք մարդ մը, որուն գրքաններուն
մեջ կը գտնվի, հեռացե՛ք իրմն, փախե՛ք իրմն, որովհետև այդ մարդը
այդքան և կրնա ձեզի վնաս հասցնել:

Ինչպէս որ բժիշկները մեկու մը հիվանդ կամ առողջ քլլալը հասկնալու համար անոր շնորհ կամ բազկերակները կը բնեն՝ եւ ալ մեկու մը բարի կամ չար քլլալը խժանալու համար՝ անոր քաակը կը բնեն՝ և շեմ սխալիր:

Ինչ որ ուզեն, թո՛ղ բռնեն, եւ կըսեն, որ բարի մարդը ստակ չկրնար վաւարելիլ, և պետք չէ որ վաւարի: Մտակ վաւարելու համար ստախոտութուն պետք է, սուս երդում պետք է, երբեմն ուրիշին կոկորդին բանել, սճմել պետք է, ով որ այս ըտածնիրուս չհաղտար, կազաշեմ, կը խեղբեմ, շնորհ ընեն, թո՛ղ ցցունեն մեկը ինձի, որ Ավետարանի հետեւելով սպասաւարներու, կատարու, վարժարաններու, ձիերու և ազգոր պետեմենեւոս տեր եղած բլլա: Բայց, շիտ մեկը, որ այս մասին վիճարանութեան մտնա հետս, հարուսաներն իտի կընդունին այս քարոզս, ճշմարտութեաննորս, բայց ինքզինքնին արդարացեալու համար կըսեն թե՛ աւետարչի մեզ սուս խոսիլը, մարդ խարիչը բնավ չարութեան շնշանակեր, և որպէսզի ընդհանրացենն այս սուս ճշմարտութեանը կամ այս ճշմարիտ ստութեանը, մեզերնին տաճ մ'ալ հնարեր ևն աւ կըսեն, տոսրլու՛մ Բանարլան, ալըշվիտիշ մրտալլան: Այս սուսժը կրկնելն ետքը աշրդ տեղամ կը գողման եթե հաշտին:

Բայց ինչո՞ւ տարակուսինք այս ճշմարտութեան վրա, միթե այսօր շե՛նք տեանար կոր մարդիկ, որ իմ շահս աչապեա կը պահանջեն քսելով ուրիշներու գործարտութեանը պատճառ կըլլան կոր և սուանց ամշնայու կարգարանան կոր:

Հարուստ մարդու մը ձին ինձի կից մը կուտա ե մարմինս ջարդ ու բարդ բնելով՝ դետինը կը պատկեցնեն կոր դիտ. ներկա եզրդներեն մեկը շհամարձակիր կոր քովս մտանայու, թեկս բանելու և դիտ վերցնելու, որպէսզի ձիան արժանապատւութեանը չվիրաւորի, որպէսզի ձիան տերը շիշն վաղը իրեն քսե թե՛ իմ ձիուս հարվածած տեձին դար պաշապանութեան ըրած եք եզեր, ե ստիկս իմ ձիուս անպատւութեան կը բերե:

Մարդկութեան համար քրտինք թափող ըմնաց աշխարհիս վրա, աասրի-նութեանն իր նշանակութեանը կարուս, անբարոյակամութեանը բարայակամութեան գիմտկով արձակ համարձակ կը պտաի կոր և Թատրանը կարող շրլլար կոր այս դեղժումները բանալու. ոչ միայն կարող շրլլար կոր, ալլ զանանք բաճեալ աշխատելուն համար ծաղու նշափակ կըլլա կոր. . Մեկեն իրե. ճգնաւ-վոր կը բամբաւի կոր, ուրիշն իրե կրոնավոր կը գրպտրավի կոր, մեկաշին իրե անզգա կը հարվածվի կոր, ուրիշն իրե թշնամի հառաջա-գիմութեան կը նախտավի կոր, ապտալ կըսեն կոր, խըմպըլ կըսեն կոր: Հարուստ մը իրեն գիմադին բարութեան շրքած ատեն՝ քթին տա-կեն Թատրոնին Ընիր վախալ քսելով կը ծաղրե կոր դիտ, Ըալալիե մը իր տամաշին մեշքը սխմած տանն՝ Թատրոնը շիցլով սա մարդկութեանը

օրինավորութեան մէջ գնել ըսելով իր տամացին հետ խնդարեն կը մարի կոր
անառակը: Ավելին կա. երեկայիներու, պարահանգեսներու երթալու կը քաշ-
վիմ կոր, սրովհետեւ երթալուս պես՝ մանչ, սղջիկ, այր և կին, հոն գանձող-
ները շարքս կը պատեն կոր և կսկսին կոր դիս քաշել:

- Էֆենտի՛, սա ընտանեկան զեղծութենքը շկրցիք տակաւին շակել:
- Շիտակը, Էֆենտիին ձեռնարկութեանը զժամը և, օրվան մը մէջ շկր-
նար պիտի հաներ:
- Բայց մի՛ վհատիք. Էֆենտի, սպազան ձեզի պիտի օրհնե:
- Էֆենտի, սրիշ միջոց մը դառ՞ր սա մարդիկը ճամբա բերելու, սա
պարը վերցնելու է... պարը շտա անդարտական բան է, ինչ բնէր նե՛ իրա-
վանք սեխը, Էֆենտի, չըլլա որ դուք խաղար:

Իմ ալ համբերութեանս կը հատնի կոր, լուսանքը վառելուս պես ինքզինքս
պատահանեն ժար կը նեղեմ կոր. առն երթալուս պես սենյակիս վարտարույ-
ները կը ձգեմ կոր, անկողինս կը մանամ և զըսես վերմակիս մէջ կը քաշեմ
կոր, սրտեզի շտեմամ իրենց երեսը, սրտնք ամենացն համարձակութեամբ
զարմանալով թե՛ Ռասարոնին պես մեկը կրնա եղեր տակաւին գանձիլ այս
դարուս մէջ, ապուշ մը գտեր ենք, թո՛ղ խոսի. մենք ալ հետք Լչլենմիշ բլլանք,
կըսեն կոր: Թո՛ղ որ անգին հարարաւոր պարկեշտ. երիտասարդներ կան, որ
զիս կը հարպեն կոր. ինչպես որ միլիոնավոր աղջիկներ կան, որ ինձի համար
հոգի կուտան կոր. բայց ի՛նչ օգուտ, որ ասոնք բացատրութեաններ են. և բա-
ցառութեան մը սրչափ ալ սովոր բլլա, շիրնար ընդհանուր կանոն բլլա:

(Բնարանէ շեղած շրջալս իմացնելու համար պետք է հոս հիշել, որ այս
բացառիկ երիտասարդներն, աղջիկները գրայանք ծակ կըսկ կուտակցութեան
կը վերարեբին):

Յվ ես ի՛նչ կընեմ կոր ինձի կըսած նախատանայ և տնարդանայ դեմ, կը
համբերեմ կոր, գիտնալով՝ որ իմ խոսքերուս արժեքը ասկից հարչուք ասրի
կորք պիտի ճանաչի, իմ խոսքերուս արդունքը իմ իտաներս (ասոված պահե
զերենք արեւելյան խնդիրեն) պիտի վաչեն: Միթե Սոկրատա ալ շհարածփեցա՞մ,
եւ ալ Սոկրատեն սզախի՞կ մարդ եմ... Տեմիթիոսըշյան, Կլարճյան, շոգնե՞ր
բիշ մը ինձի, կըրայրենե՛ր... ինչո՞ւ կաներ երես կը նուցիք կոր...

Կարծեմ, ընթերցող, այսօր քիչ մ'ավելի շատախոսութեան կընեմ կոր,
բայց ի՛նչ ընեմ, կարծիքներ կան, սրտնք լակնակաւով՝ անհասկանալի կը
մնան: Օ՛ն, խնդրույն գանձանք, բայց դարձած ատեննիս շնունանք բսելու,
որ դուք առանն մե՛ծ եզամ, եթէ ուղերձ տունը գտան ակզ գործածեցե՛ր...
Հրեից կիները արդեն գուր կը նափն:

Ըսի թե՛ գրպանք ծակ կըսկները բարի կըլլան. անտե՛ր հիմա, թե ինչո՞ւ
բարի

Հայտնի է ձեզ, որ Գարատաղի հետ աչ պիտի հաշտվինք այս օրերս:

Անդգիտ կառավարութիւնը հարչուր հազար սակի տալ խոստացիր է Գարատաղին՝ եթէ տարիս ես կենա Թուրքիային հող ուղել:

Անդգիտ ի՞նչ քարքի տեսալ Գարատաղին, որ անոր աչառափ սակի կուտա կոր, Թուրքիա ի՞նչ բարեկամութիւն տեսալ Գարատաղին, որ անոր երկիր տա:

Անդգիտ այդ գումարը գարատաղցոց տալու տեղ հաշիւուն տալու ըլլա եւ՝ ազելի քրիստոնեակազել և մարդասիրական զործ մը տեսած չըլլա՞ր, այդ գումարը գարատաղցոց տալով, գիրենք չը՞ քաշալերիր. և ի՞նչ հարկ կա տեղերին հանդիստ շնատող մարդիկը վարձատրելու:

Աստված իմ, մինչև ե՞րբ ասանկ մարդիկ պիտի փառավորվին:

— Սը՞սսթ... իրավունք հզորագունին...

Ինչո՞ւ սը՞սսթ, ինչո՞ւ գորութիւնը իրավագունին պիտի շքլա եղիր:

— Մեչ մ՞ալ ատանկ խոսք մի՞ ընենք. կը խնդան վրադ:

Ինչո՞ւ պիտի շքնեմ եզիր: Գիցուք թե Բ. Գուսը անտառակ որդիս մը հետ վարվելու պես վարվի և քիչ մը բան զսհելով իր գարատաղցիին, մեզի բոն. քորգի իմ կորուստու էր և գտալո՞ծ, բայց Անդգիտ ինչո՞ւ խնդրուցի մեզ կը մանա կոր և հարչուր հազար սակի կուտա կոր անոնց, մինչդեռ առգին հաշիւը գավառաց մեզ անտթութենն կը մեռնին կոր...

Կազալեմ, կը խնդրեմ, շերկիցնենք այս խոսքը և բարիներուն համար է այս աշխարհը ըսելով՝ պոցենք այս խոսքը, որովհետև զայրույթ կզգամ կոր: Քիչ մ՞ալ սրիշ բանի վրայոք խոսինք:

Քանի մը ժամանակի ի վեր, շարաթ մը շանցնիր, ուր Թուրքիա նոր գարազուլիս մը շունենա:

Օրինակի համար, երբ ըսվեցաւ, թէ սահմանադրութիւն պիտի հրատարակվի՝ բոլոր թերթերը միաբերան ըսին.

— Թուրքիան նոր գարազուլիս մը ունեցաւ:

Նրբ սահմանադրութիւնը հրատարակվեցաւ՝ ամենքը պոտացին.

— Թուրքիան այսօր նոր գարազուլիս մը ունեցաւ:

Նրբ քվեարկութիւնը կատարվիլ սկսով, նորեն ազադակեցին.

— Նոր գարազուլիս մ՞ալ այսօր ունեցանք:

Նրբ երկուփոխանական ժողովը բացվեցաւ՝ գարձլալ դոշեցին.

— Պերեմլյաք վերսին, նոր գարազուլիս մ՞ալ այսօր ունեցանք:

Թողունք այն անթիվ գարազուլիսները, զորս ունեցանք գեսալանած ու-

վին առաջարկութունները մերժած օրհնիս, և ուրիշ ալիւայլ պարագաներու մէջ:

Լրացիրները ամեն օր նոր դարագլուխ բերելու տեղ ավելի աղեկ կընեն՝ եթե երկրիս մէջ գործված զեղծումներուն բարձման համար ամեն օր կառավարութեան ուշադրութիւնը հրավիրեն:

Օրհնակի համար, անցջալ կիրակի, խանի մը մեջ պառկող բեռնակիր մը եկեղեցի երթալու համար՝ խանեն գուրս ելնելուն պես՝ անկարելալի կը բռնվի և նույն օրը մինչև իրիկուն անոթի փորով դարի կը կրն:

Ենզճ բեռնակիրը ի՞նչ հասկնա հիմա այն եօր դարագլուխեն, և ասկից վերջ ո՞ր բեռնակիրն է, որ հանդգնի կիրակի առտու մը եկեղեցի երթալ:

Եսայալ անուն գովելուական թերթին խմբագիրը երեք տարի բանտարկութեան դատապարտվեցաւ ժողրանկար մը հրատարակած ըլլալուն համար:

Այս լուրը կարծեմ հաճո շթվեցաւ մեր գրիչին, որովհետև, կը տեսնեմ, որ սովորականն ավելի անհամ գրել սկսաւ:

- Երեք տարի բանտարկութեան...
- Եվ ես տեղ մը կես ժամեն ավելի հտտիմ նե՛ կը ճաթիմ:
- Աղեկ որ ես ծագրանկարը վերցուցեր եմ եղեր...
- Հողվածներուդ մէջ բան մը չի՞ն կրնար գտնալ:
- Հողվածներն ալ կը վերցունեմ, այնպես կը հրատարակեմ. ի՞նչ բնեմ, երեք տարի ո՞վ պիտի երթա հոն հտտի:

Գողգիացի աիկնոջ բրտմ կտակին ի՞նչ կըսեր:
85000 (ութտունհինգ հազար) ֆրանք թողուցեր է, որ անկար ե խեղճ շուներուն համար հիվանդանոց մը շինվի:

Երանի այն կենդանայաց, որ Գողգիո հպատակ են...

Անշուշտ այս հիվանդանոցը պիտի ունենա չորս անկողինները, կերակուրք, բժիշկները, դեղերը են. հարկաւ հիվանդութենե ելնող շուներուն օգտփոխութեան համար դեղ մ'ալ պիտի հատկացվի:

Բժիշկներուն աշքը չույս... Տչուլ մ'ալ ավելցաւ իրենց... ո՞վ գիտե, ինչ փափաքով պիտի երթան իրենց հիվանդ շուներուն բով. անոնց բազկերակները պիտի քնեն, կուրծքերնուն, կանակնուն մատով դարնեղեն մերջը՝ ակունջնին պիտի գնեն. «այս ջուրն գգալ մը առտու, գգալ մը կես օրին, գգալ մ'ալ իրիկունը պիտի խմեր, ծանր բաներ մի՛ ուտեր, բանի մը օր իրիկով ապուրով անցուցե՛ր. նայեցե՛ր, որ շմսիք են. պիտի ըսեն»:

Շուներն ալ պոշերնին խաղցունելով պիտի հարցունեն.

— Ենչ մ'ալ ե՛րբ պիտի դար զիս տեսնելու:

— Վաղը:

— Վաղը դուրս ելնել կուզեի:

— Քանի մը օր մի՛ ելնեք:

— Գործեր ունիմ, շնմ կրնար տունը նստիլ:

Թող տեսնեն մեր հոտակողի աներես շուները, որ փողոցը մեկու մը ձեռքը հաց, պանիր և կամ ձուկ, միս տեսնելնուն պես՝ վրան կը ցատկեն և կը հափշտակեն. մտավաճառներու խանութին շէն դառալիք. Բայ տեսնեն և սորվին՝ թե պարկեշտ շուները ինչպիս կը հոգացվին:

Մ'ըջափ երախտապարս կընկը դմեղ հիշյալ տիկինը, եթէ շինելիք հիվանդանոցին քով բանա մ'ալ շինել ասը մեր շուներուն համար, որոնց ձեռքն խալսելու համար տուներնիս միս տանելու, փողոցը հոց ուտելու մեծ պճաբություններ կը քաշենք:

— Երկա՛ր, ինչո՞ւ վերցուցիր կամիքներն:

— Անոր համար, որ շեղորթություն պահել ստիպվեցա:

— Ինչո՞ւ շեղորթություն պիտի պահես:

— Որովհետև շահերս այդպիս կը պահանջեն: Բայց երբ տեսնեմ, որ շեղորթությունն շահերուս դպչիլ կսկսի, այն ատեն շեղորթությունս պիտի կորսընցնեմ:

— Փառք աստուծո, գրելու բա՛ն կը պակսի. դիվանագետներու վրայոր գրելու տեղ՝ աղջիկներու վրա կը գրեմ, բոքոբոյներու, մանիֆեստներու վրայոր խոսելու տեղ՝ մուտաներու վրա կը գրեմ, դիվանագետները կամթելու տեղ՝ աղջիկները կը կամթեմ:

— Թող կուտա՞ն:

— Ինչո՞ւ թող շպիտի տան, աս ալ քաղաքականության վերաբերյալ բուն մը չէ ա՛, աս խնդրույն վրա մի՛ գրեր, ան խնդրույն վրա զգուշությամբ գրե՛, մյուս խնդրույն հետ զգուշությամբ վարվե՛, ասոր վե՛րջը:

— Եթե կուզես՝ խոհեմությամբ մի՛ վտրվիր, Տպադրական տեսության նոր ազդարարությունը կարգացիր ա՛: Օր մը կը նայիս, որ առավանց դրաւենյակդ երթալուդ պես՝ դրասեկանիդ վրա թուզթ մը կը գտնես. կտանես և կը կարդաս:

Վեկատելով, որ Թատրոնը այսինչ թվույն մեջ այսինչ հոդվածը հրատարակած է, թվականես մինչև երեք ամիս դադարելու պիտի մնա:

Այս թուզթին վրա կսկսիս երեք ամիս պատիլ Պուլսո փողոցները:

— Գոնե փողոցները մարտը և կանոնավոր ըլլային... մարդս այնչափ հոգնութիւն չէր կրեր: Բայց ինչո՞ւ պատիմ. երեք ամսվան համար դորժ մը կը դռնամ:

— Ի՞նչ գործ:

— Նիկողոս մարգարեին պէս գուշակութիւններ կրնեմ. պատերազմի գաշտեն լուր կը դուշակեմ, Պատիբեթի՞ կը տանիմ կը ծախեմ:

— Մտակ կուտա՞ մի:

— Ինչո՞ւ չպիտի տա... շատ եղջը մնամ նե՛ Բսթի կերթում քորիչ կը հանեմ, հատը մեկ ոսկիի կը ծախեմ:

— Հանողը հանեց զանոնք, ալ շմաց, որ հանես:

— Եղբայր, դուն ալ բոլոր գոննքը կը դոցես կոր. քու հաշվով մարդս անթութենեմ մեռնելո՞ւ է:

— Ի՞նչ կարծեցիր հասցա, առ ժամանակի մեջ գործ գտնելը գյուրի՞ն բան է:

— Վիստատանութիւն մը կը գրեմ ու կը հրատարակեմ:

— Անոթի մնալու համար ազեկ գործ է:

— Վաճառականի մը քով գանձապետ կըլլամ, օրին մեկն ալ սնտուկը կառնեմ, կը փախչիմ:

— Զեռքեդ չգար:

— Ասոր վե՛րջը:

— Ասոր վերջը խելոց ժողովուրդ անանկ հոգվածներ կը գրես, որ մեկուն չեն դաշիր:

— Կաղաչեմ, խնդրո մը վրայ երգիծական հոգված մը գրած՝ ունի՞ս, որ մեկու մը չդաշի, գրած ունիս եթե անանկ բուն մը՝ սցուր ինձի, որ իբրև օրինակ առչես դնեմ ու անոր հետեմ:

— Գրած չունիմ, դուն գրել աշխատելու ես, որ չպոցվիս:

— Օրինակի համար, մի՛ ըսեր, թե օրհորդ Մարգարիտը ամէն օր առօրվեմ մինչև իրիկուն կը պատի և տունը շնտիր բնով, այլ ըսե՛ թե շատ պատիլ պատիվ չենբեր ազգիկներուն, մի՛ ըսեր՝ թե Պատիբեթը, Լեվրեթը. Վախրը՞, Լա Թյուրեխը՞, Լազիբը սուս լուրիս կուտան կոր, այլ ըսե՛ թե քաղիքներուն շխալիս սուս լուրիս տալը. մի՛ ըսեր՝ թե այսինչ էֆենտին քանի մը ասրիս ի վեր ազգային դորժերու շնորհիվ կուտիր. այլ ըսե՛ թե ով որ իր խանութը, դորժը կը ձգե և ազգային դորժերեն դուրս շեջներ, չի կրնար պատիվ և համարում դռնել. ոչնչակս բսելով մարդ վիրավորած չես ըլլար:

— Եստ ազեկ, այնպես կընեմ...

— Սկսե՛, նայիմ:

— Լավ. պաշտոնի գլուխ գտնվողներուն շվաչեր օրը երկու անգամ հրա-
ժարական տալ:

— Տեսա՞ր, մեկու մը շոպալ:

— Պողոս¹² առաքյալը տակից տասնիներ դար առաջ Տիմոթեոսին և
Նովմենոսցիոց շրջաբերական մը գրեց և այս շրջաբերականը պատրիարք մը
ստորագրեց:

— Տեսա՞ր, ինչ անուշիկ կըլլա կոր:

— Քաղաքական ժողովի անգամ ըլլալով՝ դառ վարող մեկու մը պոնո
դրեկելը աղեկ բան չէ:

— Աս ալ աղեկ:

— Պարապ բան է մեկուն ըսելը՝ թե ես քուկին ստակիդ պետք չունիմ,
բանի որ անիկա քեզի ստակ տալու խոսք մը ըրած չէ և մանավանդ թե անուշ-
դակի կերպով քեզի ստակ շտալիքն ալ հայտնի է:

— Տեսա՞ր, այս եղանակով ոչ ոք կը վերավորվի:

— Լուր մը չեղած ատենը հավիլված հանելը պարզապես ավազակու-
թյունն ընել ըսել է:

— Այո՛, այնպես է:

— Միշտ երկու կողմը կտարավելով քալող և ինքզինքը քուլալերի տվող
կրոնավորներին զգուշանալու է:

— Ճիշտ է:

— Ըսել է, որ այս եղանակով հարչուր տարի ալ գրելու ըլլամ՝ բնավ չեմ
գոցվիր:

— Այո՛:

— Տեսնե՞նք:

— Տեսնելու հարկ չկա, աշխատի՛, որ այս ընթացքին չչեղիս:

— Բայց թե որ այս ընթացքին մեջ խղզվելու ըլլամ՝ այն ատեն ի՞նչ
պիտի ըսես:

— Այն ատեն պիտի ըսեմ, թե ով որ լրտգրին շոքովելուն կը փափարի,
պետք է որ իր ձևարմից դադարեցունն զայն: Մնաք բարով:

— Երթաք բարով:

28 հունվար 1878

Փամանակով իմաստասերին մեկը ըսած է. «Թի՛չ խոսե ու շո՛ւտ մտիկ
ըրևո:

Թեպետ և որոշ շփացվիր, թե իմաստասերն ո՛ր պարսպալի մեջ ըսած

է աչդ խոսքը, բայց կը կարծիքի, թե տասը կանգուն երկայնութեամբ հողիած-
ներ գրող խմբագիրներն մեկուն ըսած ըլլաւ. հաւանական է նաև, որ պար-
տատերն իրմե ստակ ուզելու գոյցած ըլլաւ և սնոր ըսած ըլլաւ. կրնա ըլլալ, որ...
բայց ի՞նչ փուշթ մեզ, որու ուղև, թող անոր ըսած ըլլաւ, բավական է, որ աչդ
խոսքը շատ իրավացի խոսք մըն է, որովհետև շատ խոսողները բան մ'ալ չեն
խոսիր, ամենն շատ խոսողներն ամենն քիչ խոսողներն են, ասիկա այնչափ
հայտնի ճշմարտութուն մ'է, որ զհասպան մ'անդամ շիրնար ուրանալ:

Ուրիշ իմաստասեր մը մեր իմաստասերին այս խոսքին շատ հաւնելով
քալլ մ'ալ ինք առով և քսով.

«Բնավ մի՛ խոսիր ու շարունակ մտիկ ըրն»:

Եվ թատրոնին վարուպետը գոցվեցավ:

Վեցամսյա լուսնամբ աղպին և կատաղարութեան մեծ ծառայութունն:
Ճատուցանելու համար եթե աչսոր ընկերացուցացս կը ներկայանամ՝ շիրնարի թե
խնդարու զխտաղորութեամբ է, որովհետև խնդարն առիւթով է՝ իբրև վնասա-
կար հասարակաց բարոյականութեան. ալ կամքելու ու միմիայն տեսածներս
պատմելու նպատակով Մասիսի ստորաք կիջնամ աչսոր՝ աղպելով մեզ
ընկերացողները, որ խնդարն զգուշանան և զավելու բարբ բնավ շարտա-
սանեն:

Աչս հայտարարութեանն ընելու համար պարիկ գեպը մը պատմելով կը
կնքենք մեր հառաջարանն, որ կնքված գինադադարին՝ պես անհատկնալի բան
մ'եղով:

- Երկու քարեկամ ճաշարանի մը մեզ կը ճաշին անցյալ շաբթու:
- Մանշուկ, հոշապ մը բեր, քսով միև
- Հոշապը հայերին շունի՞, հարցուց մյուսը:
- Զտվեշտաշուք, պատասխանեց ընկերը:
- Անանկ է նև՝ մի՛ խմեր, հասարակաց բարոյականութեան վնասակար
է եղեր, ըսավ բարեկամը:

Ահա այսպես վնասակար ճանչցված ձև այն ամեն բաները, որ քիչ մը
զավելուով խառնված են:

Ընթերցող, գիտվածք անանկ բերով, որ ես ալ, շատ մը վատնուն հայ
երիտասարդաց պես, բրիտանացաներն գինաղոր առնվելու՝ խոսքին վրա հի-
վանգանամ և երկու ամիսի շափ տունեսս գուրս շելլամ. բայց երբ անցյալ
շաբթու իմացա, որ Բ. Դոնեն պատրիարքարան գրվեր է աչդ գինաղորադու-
թեան առաջմ հո մնացած ըլլալը, գիտվածք անանկ բերով, որ վրաս քա-
ղութուն մը դա և քիչ մը դուրս ելլեմ:

Աստված իմ, մարտաբազաքս որչափ փոփոխութիւն կրած է:

Այն թե՛ քան մը ծախելու, այլ բարեկամներես մին տեսնելու համար, առջի օր սակերիչներուն շուկային անցնիչ հարկ եղաւ:

Բարեկամս փնտռելու միջոցին՝ երկայնահասակ մարզուն մեկը երկայնահասակ խաշ մ'ի ձևովն առջևս ելաւ. խեղուչն դուրսս բացի և ինչպէս որ օրին է, երեսս խաշակնքեցի: Հազիվ թէ երկու քոչը տախ, երկու կարճահասակ մարդ ձեռքներին մեյ մեկ բուրվառ քոնած դիմաւորեցին զիս. խաշ մ'ալ հանելով երկըրայագութիւն ըրի և ճամբաս շարունակելու շինաց, ըշոցնեքով երկու երէր չորի դեմս ելան: Մեկ կողմ քաշվելով Հայր մեր մը կարգացի, վրան ալ աղվար մը «Տէր, եթե զըրթունս իմ բանաս»՝ մը ավելցուցի և սկսա ինքնիրմէս մտածել, թէ սակերչաց շուկային մեջ ե'րբ և սր՛ւ արդամբ շինվեր են շարժական մատուակերը: Ժամ մը ետքը հարցունելով տեղեկացա, որ այս մատուակերը սլաւութիւն հակառակ ըլլալով՝ թշնամվուչն մոտենալը տեսնելուն սկս՝ Պոլիս գաղթեր են:

Ճամբաս շարունակեցի դեպի Միրքեճի: Աստված իմ, այս որչա՛փ ավանակ, որչա՛փ կով, որչա՛փ ձի... մարդս ինքզինքն ախտախ մեջ կը կարծն... դազթականեն ավիյի տնտուն... և որչա՛փ աժան... քաննաց թուղթի՞՞ սղտիկ էջ մը, մինչդեռ Ֆինտ մը կամ Վանա կատու մը դնել սզեա՛ վեց հարչուրնաց Դաղթեն սպիաս շես կրնար առնել:

Շրտակը խոտելով, աժանութիւնը շիրցի դիմանալ, կատայի տեղ սղտիկ էջ մը տախ և առն տանելով, սենչակս դրի: Հեռեցալ օրը մեծ դարձանք տեսա, որ մուկ մը և կատու մը բոներ է. ուտախ և տուներու մեջ պահվելու արժանի խոտարճ անասուն մ'է: Միայն մեկ հանցանք մ'ունի, բաղձոցներու և սորձերու մեջ խոտ չձդեր, կտակ կոր... այնչափ անոթի է խեղճը: Իր քնթացքն շիրցի գուշակել, թե՛ սլաւութիւն հակառակ է, թե՛ համամիտ: Ուտախ սրոշեցի որ Նիկոդոս մարդարեկին՞ դիմեմ օր մը և սանկ սղտիկ գուշակութիւն մ'ընել տամ:

Ընթե՛րցաղ, առիթն օդուտ քաղե. ստանկ աժանութիւն քան տարին տեղամ մը կը պատահի¹⁰, նս օդուտ քաղեցի և պարծանք կրնամ բսել, թե Արեւելյան խնդիրն ուրիշները ինքնօրինութիւն, անկախութիւն¹¹ և... թիւն վերջավորութիւնը ուրիշ բաներ վաստկեցան, ես ալ գոնե իշու մը տեր եղա, և կարծեմ թէ պատմութիւնն ալ ջիշ մը կարեւորութիւն կուտա այս րանին:

Խաղաղութիւն հրեշտակը վերջուպես եկավ Չորլուեն¹²... շոգեկապով:

Ամեն մարդ կուրախանա, բայց ես չեմ ուրախանար, որովհետեւ հրեշտակներու վրա համակրութիւն չունիմ. որովհետեւ անոնք անոր ասոր հոգին առնելու համար կուղան, կերթան:

— Այս անպատճան հրեշտակը հողի շղիափ ստնե, գրամ պիտի առնե
եղեր:

— Գոնե սա հրեշտակը համուկինք ու թզթադրամ քշելնք:

Թաշնդ կրսե.

«Տուտիա իր հապապումներովք մեծ սխալ կը դործն»:

Ես կըսեմ.

«Անդդիս՝ հապապմամբ գործած սխալին հետ մըցելու համար է»:

Թադուհին սունակապի պատվանշանք տալ ուզեր է Լորտ Պիրոնաֆիլտի,
բայց նա չէ ընդունիր:

Եթե ես ըլլայի Լորտ Պիրոնաֆիլտի տեղ՝ կառնեի սունակապն ու բաշաներս
կը կատիի:

Չեզի բան մը ըսեմ. հրապարակի վրա պիլեքներեկ ափելի սուտ կը
պատի կոր, բայց բարեբախտաբար այս սուտերեն մեկ բանին Թերոհանեի¹²
պիլեքներուն պես մարդ չընդունիր կոր:

Կը հիշե՞ք, անցյալները երկերիս քսաննոց թուղթ ավինք Չեքմեհեի մասն-
քը շինված ամբուսյանց համար. արդ, հիմա կըսեն թե՛ Ռուսիա առաջարկած
է եղեր, որ այդ ամբուսյանները ավրվին, և մենք ալ նորեն երկերիս քսան-
նոց թուղթ պիտի տանք եզեր տնանց ավրվելու ծախուղը համար:

Ես այս զրուցյին շհափատացի, մանափանդ անոր համար շհափատացի, որ
Ռուսիա այս առաջարկափյունք չըրած՝ անձրևները զանոնք ավրեցին:

Ըսելիքս սա է, որ ամեն խոսքի հափառք ընծայելու չէ:

31 հունվար 1878

Աշխենիս լո՛ւյս... ինչպես որ ստիտութիւնն եզած է, կուփն հաշտու-
թիւնն պիտի հաշորդե, ինչպես որ հաշտութիւնն ալ նարեն կուփ պիտի
հաշորդե:

Ճրկու հողի մեր կողմեն, երկու հողի ալ մեր բարեկամ Ռուսիա կողմեն քիչ
օրեն Ազրիանուարուսս մեզ հաշտութիւնն նախնական սկզբունքը պիտի ստա-
րաստեն եղեր:

Նախնական սկզբունք... դեռ ինչե՞ք պիտի լսենք, աստված իմ... բնա-

գիտութեան, քիմիարանութեան նախնական սկզբունքը լսած էինք, բայց հաշ-
տութիւնը լսած չէինք:

Դասագիր՝ րք պիտի շինեն այս մարդիկը, ի՞նչ պիտի ընեն. արդո՞ք դեր-
նորին նպիսկոպոսի հրատարակած քրիստոնեականներուն պես նախ նախ-
նական հաշտութիւն ու վերջն ալ կ'ըրական հաշտութիւն մը պիտի հրատա-
րակենն՞:

Իմ խելքս չհասնիր, միայն սա կը տեսնամ, թե համառոտ հաշտութեան
մը պիտի հրատարակենք առայժմ, և եթե ժողովրդեան կողմեն լավ ընդունու-
լութիւն գտնեմ, այն ատեն ընդարձակ հաշտութիւն մը պիտի հրատարակվի:
Սպասենք:

Վայրկեանն վայրկեան հշտերու կը սպասենք, թե՛ ցամաքն ու թե՛ ծո-
վեն... պալանով դալիք հշտը շունինք:

Մեկ երկու օրի ի վեր դրույց կը պատի, թե՛ Անդղիս նավատորմիդը նե-
ղուցեն մահը է, թե նորին ելիր է, թե կտքը դարձյալ մտեր է, թե վերջը նորին
ելիր է: Եթե այս դրույցներուն ամենն ալ իրավ են, ըսել կըլլա, թե Անդղիս
նավատորմիդին հրամանատարը հրահանգ ընդունած է իր կառավարութենեն,
որ պարապ շնտի ու նեղուցին մեյ մը մտնե, մեյ մը կ'ընն:

Տար աստիճ, որ սա նավատորմիդին սպասելու տեղ մը որոշվեր ու
մենք ալ դիտու ցավեն խալսեինք:

Ընթե՛րցող, տարիս մը ի վեր է այս նավատորմիդին խնդիրը դուխնիս
ուռեցուց:

Նավատորմիդը նախ և առաջ Պեշիքա եկալ: Իր գալուն հետեյալ օրը
խորհրդարանին մեջ հարցում մ'նշավ. — նավատորմիդը ինչո՞ւ Պեշիքա գնաց:

Լորտ Տերպի կարծելով, թե նավատորմիդին Պեշիքա սպասելը ազնի
տպավորութիւն չըրավ ժողովրդեան, հրաման ըրավ, որ Մալթա երթա, և
գնաց:

Հետեյալ օրը ա՛ն քեզի հարցապնդում մ'ալ.

— Նավատորմիդը ինչո՞ւ Մալթա գնաց:

Լորտ Տերպին այս հարցապնդումին վրա նորեն Պեշիքա զրկել տվավ նա-
վատորմիդը:

Նորեն հարցում մը.

— Ինչո՞ւ նավատորմիդը Պեշիքա գնաց:

Ա՛լ մարդու համբերութիւնը կը հատնի, մարդի՛կ, ըսես իրենց, սա նա-
վատորմիդը ձերն է, նավատորմիդ ըսածդ ալ մարգագետնի մեջ շալակի, ալ

ծովու վրա. տեղ մը որոշեցնք ու հոն մնա: Այս չքրին, այլ միայն հարցապնդումով մարդը շվարհացուցին մինչև հիմա:

Շատ հավանական է, որ այս անգամ ալ հարցապնդումներ եղած ըլլան, թե ինչո՞ւ նեղուցնն մտեր է, թե ինչո՞ւ նեղուցնն էլեր է. Լորտ Տերպիի ալ հարց համեմտով, իրեն սպղմած հարցապնդումին համեմատ՝ նախատորմիղին մեյ մը նեղուցնն էլնելու, մեյ մը մանելու հրաման պրկած ըլլա, և այս է պատճառը, որ նախատորմիղը մեյ մը ներս կը մտնե, մեյ մը դուրս կելնն կոր:

Տեսնենք, սա կատակերգութեան վերջը ո՞ր պիտի երթա:

...

Չմտնանք բռնու, որ Անգղիա նախատորմիղին պես մենք ալ շերքեզներն՝ սեխնք, որոնց համար շներ կրնար կոր բնակելու տեղ մը գտնել:

Սմբուպաչի կողմէն դուրս ելնեն անոնք, կրտեն: Կառավարութեանը Սմբուպաչի կողմէն քրեկէ կուտա և Ասիա կողմը կը գրկել:

Ասիա կողմէն ալ շներ ուզեր, կրտեն:

Ո՞ր գրկենք:

— Սմբուպաչի և Ասիայի կողմերը մի՞ գրկեր տե, սրբիչ ո՞ր կողմ կուզեր նն՝ գրկեցեր: Փառք տատուծո, տեղ շկա չի՞ չա:

Հարմանալին հոն է, որ օսմ. երեսփոխանական ժողովն՝ ալ շկացով չար վերջին նիստերնն մեկուն մեջ սրտուծ մը սալ այս մասին:

Լսածնուս նաշիլով՝ մեր աղջկնն ալ բունի մը կրտնալոր ամեն, ս. պատրիարքին երթալով, աղաչնք են աղաչել Ր. Դուրք, որ հաշարնակ գշուղերն ալ շքրկվին:

Ըստ մեզ՝ այս առաջարկութեանը պարտալ բան է:

Կառավարութեանն իսկ եթէ գրկել ուզն՝ շերքեզները շնն երթար, ինչու որ հաշարնակ գշուղերուն մեջ գողնալու բան շմնաց: Իսկ եթէ կա՝ այն ատեն ալ քյուրտերը շնն թողար, որ շերքեզները մտակնան, որովհետե իրենց շահուն կը դաշի...

...

Գիվանապետներ, թաղապարներ, կայսեր, ամենքը միտերբան «Քրիստոնեից վիճակին բարվորում» կրտեն, ի վերա այսք ամենայնի ես իմ վիճակիս մեջ բարվորում մը շնն կրնար կոր տեսնել: Արդյար ինձի՞ այնպես կուզա կոր, որովհետե կրտեն՝ թե մարդս որչափ ալ երջանիկ ըլլա, դարձյալ իր վիճակնն դժգոհ կըլլա. արդյար նախանձելի վիճա՞կ մ՝ունիմ, կրտեմ կոր երթնն ինչնիրմես, սա մտածութեամբ՝ թե գիվանապետները իմաստուն մարդիկ են, և հարկավ, իմ վիճակս ինձմե աղեկ պիտեն:

Քայց ոչ, սկեպտիկությունը մեկդի, իմ վիճակս պուլլարի մը վիճակն
ազեկ չէ:

— Սթե աչդպես է, քրիստոնյա չես: Քանի որ քրիստոնեից վիճակի բար-
ժոքում կըսեն և քու վիճակդ չեն բարձրեր, ըսել կըլլա թե՛ կա՛մ վիճակդ
բարձրքելու պետք չունի, կա՛մ քրիստոնյա չես:

Իմ վախս ալ ան է. վիճակիս բարձրումը իրենց ըլլա, քրիստոնեություն
մը ունեի՞ դոնն ան մեզ շխաղա. թերևս ապագային պետք կըլլա... Թուսիս:

- Տոբթոր Ա...ք կը տեսնե՞ք կար:
- Բնամ տեսած չունիմ, կերեա որ պահպանած է:
- Ինչո՞ւ:
- Վախեն:
- Չերբե՞ղ է, որ վախեն պահպանի:
- Չերբեղ չէ, քայց շերտերն ամբողջ մարդ մեռուց այս ձմեռ:

Մեծ. Համբարձում էֆ. Աշաճաճյան.

Տիրաւոր բառը, որ հայոց համար հաճախ կը գործածես, սահմանադրու-
թյան և ազատութեան դարձա մեզ խիստ անախարժ կը հնչի կոր ականջիս,
որովհետև գերիներու, ստրուկներու և շունչերու համար կը գործածվի ընդհան-
րապէս այդ քու սիրած բառը:

Ներկեցիր համարձակութեանս, քայց կը խնդրեմ, որ եթե կարելի է, պզտիկ
զոհողութեան մը ընելով՝ այդ բառը չգործածեր այսուհետև հայոց ազգին հա-
մար:

Որով մնամ ստաշիան պես
Հ. Հ. Պարոնյան

- Ի՞նչ է, ի՞նչ կա, ի՞նչ կըլլանք կոր, ի՞նչ է եղեր:
- Բան մը չէ, պուլլար ազգիկ մը:
- Ո՞ւրից արիք:
- Աճի Չեղմի մահալիպիճիին խանութին:
- Մահալիպիճիին աղջի՞կ ալ կը ծախի կոր:
- Ոչ, շերտեր մը հափշտակեր է եղեր ու...
- Անկարելի է:
- Տանիմ ըսելնի...

— Մտա է:

— Հսելնիքին քա...

— Սխալ է:

— Քանի մը պուղարներ տես...

— Ջրդարտութուն է:

— Տեսնո ու առիք են:

— Չիմ հալտար:

— Ինչո՞ւ:

— Մեզա ըսե, իսլամ մը անանկ բան կընե՞, աղա՞ ես:

— Ինչո՞ւ:

— Քասթանպուլուի երևափոխան Մուսթաֆա էֆենտին անցյալ նիստին մեզ

ըսեր է, թե շիրքիցները իսլամ ըլլալով, սնրադարձութուններ չեն կրնար ըրած

ըլլալ, հետևաբար իրենց վրայոք պտտած զրույցները զրպարտութուն են:

— Սթե ալդպես է, շեմ պնդեր, թերես աղջիկը գողցած է դշիրքիցն:

Միտքս բան մը կտ, շնուցած հարցունեմ:

— Ո՞վ դուք, որ գրամանիչ կաններ, վերջը ի՞նչ կրնիք այդ գրամանիչ-

ները. ես առածներս կը պահեմ կոր, սրովհետեւ մարդ շունիք կոր:

Սրեկ Թերսհանիկի գրամանիչը¹⁷ չէր անցնիր. — Ինչո՞ւ. — Սրովհետեւ կեղծն

է հրատարակիչը եղերս Այսօր ալ Քաթալյայիւնը¹⁸ չին ընդուներ. — Պատ-

ճա՞ռ. — Սրովհետեւ կեղծն է աղվիք: Վաղն ալ Շիրքիթի¹⁹ և կամ ուրիշ տեղի

մը գրամանիչը շպիտի քալե. — Ինչո՞ւ. — Սրովհետեւ կեղծը պիտի ելնե:

Ճաթելու կետը այն է, որ կեղծը ելած ըլլալուն համար իսկն ալ չեն ըն-

դունիր, շքնդունելին դատ կեղծն իսկին կամ իսկը կեղծին դատապանելու հա-

մար դուրսութուն մ'ալ չեն ցցուներ, որ ես ալ քովս գտնվածներուն կեղծ ըլլա-

լը կամ ըլլալը հասկնամ: Սատանան առնե մեղքիքին, քայց ինձ այնպես կը

թվի, թե՛ դիտմամբ չեն ցցուներ կեղծին ու իսկին մեղի տարբերութունը, որ

իրենց հանածներն ալ շքնդունին:

Եթե այս ընթացքը հաշոգի, վաղը ես ալ հանուն Մասիսի ապարանի

50.000 դուրուշի գրամանիչ պիտի հանեմ շրջարկության. և ամենքը բշեղին

եսքը՝ «էֆենտիմ, ատունց կեղծն են շիներ» քսելով, մեկն ալ շպիտի ընդունիմ:

Եվ մինչև հիմա շքնիւս կարծեմ ըիջ մը անխահեմութուն է:

Հիմա հարցուք ինձի թե՛ մինչև հիմա ի՞նչ ըրեր ե ի՞նչ կրնես:

Առաքալին²⁰ ըսածը կրնեմ կոր. «Ալ ընդ լացողս, խնդալ ընդ խնդա-

ցողոս:

Ըսենք թե՛ Մուստաֆա էֆենտին կը տեսնեմ, որ տխուր նստեր ու կը մտմտա, ես ալ դիմացը կը նստիմ տրտում ախար ու կսկսիմ մտմտալ: Անդին կերթամ, կը տեսնեմ, որ Տանշտ աղան Բեթրոյին հետ ձեռք ձեռքի տված կը պարենն՝ կամացուկ մը Բեթրոյին քովը կերթամ ու «ձեռքդ ինձի տուր: կըսեմ, ձեռքն կը բռնեմ ու կսկսեմ պարել:

Իսկ եթե մեկը տեսնե զիս՝ և հարցունե, թե ինչո՞ւ կուրախանաս, կը պատասխանեմ.— ուրախանալու բան մը չունիմ, խնդացողներու հետ խընդացած ըլլալու համար է, որ կուրախանամ:

Տեսնե՛նք, առաքչալը ի՞նչ վարձատրութիւն պիտի ընե ինձ՝ յուր խոսքը կետ առ կետ գործադրած ըլլալու համար:

Հրազրաց մեզ նախատորմիղի վերաբերյալ ծանուցում մը կարդացի՞ր: Ընթերցող. Պեշիքաչի ու Կ. Պալատ մեջտեղ նախատորմիղ մը կարսված է, գտնողին մեծ պարգև պիտի տան եղեր:

Մինչև այսօր աչք նախատորմիղին ո՛ւր ըլլալը չսիրտնալնուն վրա կը դարձանամ կոր. ևս ծանուցումը կարդալուս պես ո՛ւր ըլլալը խելուն գտա:

Ըսե՛մ ձեզի, թե ո՛ւր է աչք կորսված նախատորմիղը, պարգևը առնել կուտա՞ր ինձի:

- Այո՛, ըսե՛, և շո՛ւտ ըսե:
- Զերքեղներուն քովն է:

5 Փետրվար 1878

Անդդիտական նախատորմիղը վերջապէս գտնվեցաւ:
Կղզիներուն²² առջեւ եկեր նստեր է... առաջ գալու կամչնա կոր:
Ինչո՞ւ եկավ այս նախատորմիղը:

Հանդիստ եղիք, շարութեան ընկու համար եկած չէ, բարութեան ընկու համար ալ եկած չէ, միմիայն Արևելքի միջ յուր պատիվը կուտիլ շտալու համար եկած է եղեր:

Անդդիտ կառավարութեան ըսեր են եղեր թե՛ եթե քու նախատորմիղդ Պօլիս շկարենաս մտցնել, մեծ պղտիկութիւն կը հրավիրես վրադ:

է՛հ, ընթերցող, մեկը քեզի առանկ խոսք մը ըսեր են՝ հարկավ դուն ալ պղտիկ մնալ չէիր ուզեր ա՛:

Կըսվի թե Գաղղիո և Իտալիո կառավարութեանց ալ նախատորմիղները քիչ օրեն պիտի գան, որպեսզի անոնք ալ պղտիկ չմնան...

Ի՞նչ հարկ կա աս ու ան պղտփի ձգելու... Խույլ ատու է որ մեծեան:
Գոնե հումանիան, Սերվիան ու Սե Լեռն ալ՝ պղտփի շմեալու համար՝ նա-
վատարմիդի տեղ տասնական կտոր կտոր դրկեն:

Ռուսիան ալ ըսած է եզեր, թե՛ ի՞նչ նպատակով որ Անդրիս նավատոր-
միդը ներս մտավ, նույն նպատակով ես ալ պիտի մտնամ:

Ինձ ալ հրամմե:

Ող զուք, որ սքիշի քով երբեմն պղտփի մնացած էք, և որ կշտներկնուղ
մեջ բնավ մնկու մը քով պղտփի իջնու շեք ուղեր, ելե՛ք ամենքնիդ ալ հոս
եկեք:

Ըսելիք մնա՞ց:

Օսմ. երեսփոխանական ժողովո առժամանակյա կերպով դադրելուն վրա
ի՞նչ կարծիք ունիք:

Ես շատանց ի վեր, ատոր քայլած օրեն ի վեր, կը դուշակիի, որ այս
ժողովն օր մը կա՛մ երեք ամսվան համար պիտի դոցվի և կա՛մ քուրբովին
պիտի խափանի:

Հարցուք հիմա ինձի թե՛ ի՞նչպես կը դուշակիիք:

— Ի՞նչպես կը դուշակիիք:

— Որովհետեւ, կըսեր ինքնիրմես, Փատրոնիս մեջ ոչ թե նախարարի մը՝
այլ օտանիի մը դեմ եթե երկու խոսք ընեի՝ իսկույն ամիս մը կը դադրեցնեին
Փատրոնը. իսկ եթե քիչ մը ծանր կոխեի՝ կը խափանեին զայն: Ասուք ինք-
նիրենս ըսելիս ետքը սա եղբայրացութեանը կը հանեի, թե՛ քանի որ այս
երեսփոխաններն ամանք շերքեղներուն դեմ, նախարարներուն դեմ ծանր ու
երկար հարեք կը խոսին, անպատճառ չբարբոսին պիտի դոցվի օր մը: Մինչև
անգամ կըսեր մտաք, թե ասանց տարեկան երկու հարյուր թուղթ ալ արվելու
չէ, որպեսզի հաջորդ երեսփոխաններն ազատախոսության եսանդին քիչ մը
չափավորեն՝ մեզնե օրինակ տանելով:

Մինչդեռ կատարութեանը դարբ, նավատարմիդ և այլն կը դրկեն հոս
իրենց շահն ու պատիւը պաշտպանելու համար, Զամարճյան մեծիմաստ
պատվելին ալ բուռատարմիդ մը կը դրկե Փուլեջին դեպ. նոր-Պեյի Նախնական
և Կրթական Քրիստոնեականները որպես թե պաշտպանելու համար:

Զամարճյան պատվելին ո՛րչափ ալ կեղծե թե՛ դեր. նոր-Պեյի Քրիստո-
նեականներուն պաշտպան հանդիսացած է, դինր ճանչցողները չեն խաբվիր-
և գիտեն թե՛ այդ Քրիստոնեականներուն վնասելու նպատակով է, որ մեծի-

Ճաստ Պատվելին՝ դանոնք կը պաշտպանեն ըստ առածին թե՛ Պատվելինը պաշտպանված դրքերը գոյրացնելին կը մերժվին:

Կըսեն թե՛ Պատվելին շատոնց ի վեր առիթի կապած եզեր գեր. Նար-Պելին շարիք հասցնելու համար. ստատնան ներկայացուց տախթը, Պատվելին ալ շիտիցուց դաշն:

Կըսովի նաև թե՛ գեր. Նար-Պել միտք ունի դատ բանալ և իր Քրիստոնեա-կաններուն տպագրութեան ծախքը Պատվելինն պահանջել:

Որկու տող ալ բժշկական:

Ավետիս անոնց, սրոնց սրովայնը խիստ պինդ քլլալով, զորովոր լուծողական գիզերու կարտառթումն ունին:

Այս օրերս անանկ զորովոր լուծողական դեղ մը գտնվեր է, որ ծայրահեղ որովայնասպինդ մարդոց անգամ ազդեցութեան կընեն կար: Այս գեղը հակասակ իր զորութեան, շատ ալ աժան է, այնքան աժան, որ պետք շունեցող ալ կընա աննել:

Արդ, այս գեղը սրիշ բան չէ, եթե ոչ կովու միս, որ այս օրերս օխան ի դին 100 փարաչի կը ծախվի գրավաճառներու քով... մտավաճառներու քով պիտի ըսնի:

100 փարա տալով, մարդ կրնա ասուք քոան հոգիի լուծում տալ, մինչդեռ եթե դեղագործի երթաս՝ 8—10 դրուշ պիտի տաս մեկ հոգվո համար, և այն դեղն ալ շատ անգամ օգուտ չընելու իմ ըսած գեղս անանկ երկու երեք անգամ լուծում ավողնելին չէ, այլ շարաթներով, ամիսներով և եթե առաջը շահնես՝ տարիներով կը բշն...

Աղքատաց համար աղվոր տախթ... ձեռքն փախցունելու շար:

Տեսարանն է հմին-հոնյու²³:

Հուլնին մեկը բաղմութեան մեջ յուր ձեռքը սխալմամբ բովինին բաճկոնին դրայանը տանելով՝ ժամացույց մը առնելու միջոցին կը լուծվի:

Իսկուչն ոստիկան մը կը հասնի:

— Ինչո՞ւ կը բռնեք կոր. ի՞նչ ըրի ես, կը պոսա հուլնը:

— Առանց ամշնալու կը պոստ՞ս կար ա՞լ:

— Ինչո՞ւ շախարի պոսամ, թող ավիք օձիքս, ի՞նչ ըրի ես...

— Ի՞նչ պիտի բնես, սա մարդուն ժամացույցը կը գողնալիք կոր, անսո՛հ համար բանցիներ:

— Անտանկ է նն՝ տտոնք ինչո՞ւ շեք բաներ կոր, քսալ գողք, շուրջը գանձած շերտնեկներն ու պաշարպաղաքները ցուցքնելով:

— Լսո՛՛:

— Թո՛ղ ավեր օծիրտ, ճանդ՛՛մ, ևս այ կամա՞վոր ևս:

— Քաղի՛:

— Աս ի՞նչ անիրաւութեան է... հալաւարութեան կրսնն և խարութեանը շեն զերցըներ:

Ոչ ոք կարե Երկուց տեւանց ծառայել:

Մենք շատ ժիր մարդիկ ըլլալու ենք, որ այսօրվան օրս երկու տերերու կը ծառայենք, և անտանկ տերերու, որոնց բնավարութեանն իրարու ա՛ջնքան ներհակ են, որքան որ շուրջ կրակին կամ որքան որ Արեւելյան Մամուլը Չամբռնյան պատվելիին: Թրինակի համար, եթէ մին հոս եկուք ըսն՝ մյուսը՝ անդին դնա կըսեն, եթէ տնդիինք էլ ըսեն, ասգիինք նստե կըսեն: Ասոնց որի՛ն հրամանք կատարել, որի՛նք շկատարել, ո՛րն ընդունիլ, ո՛րք մերժել...

Մտաայել կըսեմ նե՛՛ անտոնց սպասաւորութեան կընենք ըսել շեմ ուզեր. սխալ շհասկցովի.— ըսել կուզեմ թե՛ և ոչ մեկան սիրուք կտարելու համար՝ հետերնին անուշութեամբ կը վարվինք, ինչպէս որ քաղաքավարութեանն այ այսպէս կը պահանջեն:

Մին ինձի կըսեն.

— Գնա սա մարդուն ըսել, որ հոս դա:

Հաղիվ թե կերթամ ըսելու՝ մյուսը հտեկա կը կանչեն ու կը հրամայեն.

— Գնա՛, ըսն սա մարդուն, որ հոս շլու:

Հիմա դուն իմ տեղս ելիր ու դորժ տես նայիմ:

Ի՛նչ ընեմ, ես ալ երկուքին ալ խոսքը հալաւարութեամբ տեղը տանելու համար կերթամ այդ մարդուն կըսեմ.

— Եթէնտիմ, նախ եկուք, հետո մի՛ դար, ու նոր հրահանգի սպասու:

— Սս ալ քու տեղը ըլլամ նե՛՛ ո՛րք քեզի ավելի շահաւոր է՝ ան կընդունիմ, մյուսը կը մերժեմ:

— Ահա դժվարութեանն ալ հոտ է: Եթէ երկուքին որին ավելի շահաւոր ըլլալը գիտնայի, քսածդ մինչև հիմա կընենի. առայժմ երկուքին ալ վնասն ուրիշ բան մը տեսած չունինք:

Ի վերա այսր ամենայնի, ինձի այնպէս կը թվի, թե քանի մը տեր ալ ավելի ըլլա նե՛՛ պիտի կտրենամ ծառայել:

Ձեզի ի՞նչպէս կը թվի:

Պարոն Կլատսթընին պես ես ալ ամեն օր մեյ մեկ հարցում պիտի ընեմ:
Պատասխան տվեք...

Մայրաքաղաքիս լուրս կառավարները աղգային քաղաքապետ զինվոր գրված են, թե քաղաքապետ զինվորները կառավար եղած են:

Քանի մը օր առաջ հիսունի շափ կառք տեսա իրարու հոռու, որոնց վարիչներն էին քաղաքապետ զինվորները:

Մեկին ի մեկ առջեցա մնացի, քանզի, թեպետ և ձիավար զորք տեսած էի, քայց կառավար զորք տեսած շունեի Թերես, կըսեի ինքիբնես, այս խոսքերը նոր կազմված ըլլան:

Ի՞նչ ընելու համար:

Պատերազմական հմտութեան շունենալովս հանդերձ՝ վերջապես որոշում տվի, թե կառքով պատերազմի շերթցվիր, անպատճառ ուրիշ բան մը ըլլալու է, և կառքին ետեկն դացող մեկու մը հարցուցի.

— Ո՞ր կերթան այս կառքերը:

— Զդիտեմ:

— Ինչո՞ւ չգիտես:

— Լենդին գնա, պե մա՞րդ:

— Ինչո՞ւ անդին երթամ:

— Ծս ցաղ շունիմ տե, երկու սահաթ կայնիմ քեզի խո՞սք հասկցնեմ:

— Ինչո՞ւ ցաղ ունիս:

— Երկար քրիս:

— Ինչո՞ւ երկար քրի... ըսեք կողաշեմ, այս կառքերը ո՞ր կերթան կոր:

— Էֆենտիմ, մուհաճիբ կը կրեն կոր:

Մուհաճիբ կուգա, մեր կառքերը կառնեն, մուհաճիբ կերթա, մեր կառքերը կը գործածվին, միրափոր կուգա, մեր կառքերը կուղեն, վիրավոր կերթա, մեր կառքերը կը տանին. հաց կուգա, մեր կառքերը կուգան կառնեն, հաց կերթա դարձյալ մենք կը տանինք. հասկցա՞ր հիմա:

— Հասկցա, շնորհակալ եմ. աղեկ ա՛, առուտուք թացված է ձեզի... ձրի շեր աշխատիր կոր ա՛... ձրի ալ ըլլա նե՛ ի՞նչ վնաս ունի եղեր... նեղ օրերու մեզ ամենքնիս ալ հայրենյաց օգնելու ենք:

— Անանկ է յա՛...:

— Դուն ո՞ր կը նստիս կոր. կտորք ո՞ր պիտի տանիս վերջը:

— Պեյօղլու՞:

— Կառք անանկ ալ պարտալ պիտի երթա անանկ ալ, ես ալ նստիմ մեզք ու Քերտ ելլամ նե՛ վնաս մը ունի՞ քեզի:

— Աս ո՞րչափ յադր մշուշտերիներու հանգիպեցանք այսօր:

— Հայրենյաց օգնելու է, տղա՛ս:

Ըսելու շնորհ, ճարտը ծառ ծառ կրկան նայելով դնացի
Վերջապես անձնօրրության ու գոհուածության չկա սա արապանիեն-
քուն բով:

13 Փետրվար 1878

Բարե:

— Բարի եկար, պարոն Եփեար, այսօր գործի չգացի՞ր:

— Զգացի, երկաչիք ալ շունիմ:

— Ինչո՞ւ:

— Գործ չմնաց որ երթամ, վարպետս ճամբա տվալ:

— Ի՞նչ պատճառի համար:

— Ազնի ծառայած ըլլալու համար, ինչու որ ճամբա տված օրն ըսալ:

Քե քու ճատուցած ծառայութեաններեդ մեծապէս շնորհակալ եմ: Աւտի փա-
փաքելով, որ քեզի մեծ վարձատրութեան մը ընեմ, որոշեցի որ բովես հետա-
հաս և աչքս շահսնա քեզի:

— Հիմա ինչո՞վ կգրագիս:

— Օրվան խնդիրներով:

— Խոսե՞լ:

— Եթե քիչ մը համարձակ խոսելու, ըլլամ՝ շեռ վանտեր ա՛:

— Մի՛ վախնար:

— Հաս իմ խոստը՞ կարծեաց՝ օրվան կարեւորագոյն խնդիրներն մեկն
ալ առ է, թե քանի որ տաանց պարտերս դիզելու, ապրիլը անկարելի է մեզ,
զանե իմատութեամբ վարկելով պարտը չի վճարելու. գիտութեանը քորկեց-
նենք մեր պա՛վակաց:

— Աս ալ գիտութեան է, պարտը շեռ տար, կը լմնա կերթա:

— Աչեպէ՛ս չէ, վարժարանի հոգաբարձութեաններն ալ ձեզի պէս կարեւ-
րութեան շեռ տված աչս գիտութեան և շատ սխալած են:

— Ինչո՞ւ:

— Անոր համար որ, եթե ֆրանսերենի կամ անգլիերենի տեղ աչս գիտու-
թեանը սորվինն մեր երիտասարդները՝ իրենց պարտատերերը տեսնալու
պէս չէին շվարեր մնար. էին սկսել քննութիւլ, ալ համողիչ խոսքերով դահ
կրննին իրենց պարտատերերը:

— Բայց պարտը չվճարելու գիտութեանը սորվեցնելու տեղ, եթե պարտը
չգիզելու արհեստը սորվեցնենք՝ ափելի ազնիկ ըրած չե՞նք ըլլար:

— Աչ, պարտը չվճարելը ափելի շահավոր է... աչս պարտը չվճարելը նոր
քան մը չէ: Քրիստոսն իբր շորս հարչուք տարի առաջ է. քրիստոսնութեան

շատ հին է... բայց ի՞նչ օգուտ, որ բրիտանականացուին աչտօր կը պաշտպանվի
և պարտքերնին չվճարողները երեսի վրա կը ձգվին... Ով որ ամպերուն՝
վրայնն անցած է, տեսած է հարկավ Սթրեբսիատը²⁶, որ կաղաչի Մոկրատա,
որ պարտքը շահատույանելու արհեստը իրեն ուսուցանի:

— Թող այդ Սթրեբսիատը անվրոն հասնի:

— Ըսել է թե՛ շատ հին ասեններու մեջ ալ պարտք չվճարել կա եղեր:
Ճիշդնս մեր խմբագիրներն ամանք կը պնդեն, թի իրենց միջոցավը տարած-
վեցավ այդ գիտութունը:

— Ասանկ ալ գիտութուն լուծ չունի:

— Մոկրատի պես մարդու մը դիմելով՝ անկե խորհուրդ հարցունելը կը
հաստատեն, թե այդ գիտութունը կարծվածին շուք դուրին բան մը չի:

— Իմ խելքս չի հասնիր գրամական զործերու, Մալիչին²⁷ դնա՛, անկեյ
կատարչու տեղեկութուն կառնես:

— Արիշ ի՞նչ ունիս:

— Սա ցավալի լուրն ունիմ, որ էրդրումի մեջ քանի մ'ամիսեն մտրդ
չգիտի մնա:

— Ո՛ր կերթան կոր:

— Լեվենթի Թղթակցին նայելու որ բլլա, ամիսը բնակիչներն տար
հաղար հողի թիֆուսն կը մեռնին եղեր: Քաղցին մեջ ուխտն հաղար հաշ-
վելով, ըսել կըլլա թե՛ ութ ամսվան մեջ կարինը քոչորովին պիտի պարպվի:

— Լեվենթի գրածին մեջ սուտ չկա՞:

— Կարելի է որ չլլա, բայց ո՛րչափ կա, խնդիրը հոն է:

— Երկու զերս զեղչներ:

— Գեշ չլլար, որովհետև Լեվենթին քրածը քիչ մը անգթութուն է կար-
ծեմ. գրիչը ձեռքը անկել և ամիսը տասը հաղար հողի ջարդել:

— Մեզի վերաբերյալ ի՞նչ լուր ունիս:

— Զեղի վերաբերյալ մի... գարիին դինը բարձրանալու վրա է:

— Գարին ի՞նչ վերաբերութուն ունի մեզի, թո՛ղ ավտորիացիները մըտ-
մրտան, որ պարեջուր կը խմեն. թո՛ղ ձիերը մամտան...

— Մենք ալ մամտանք, որովհետև խահվեի տեղ դարի կը գործածենք,
հիմա ի՞նչ պիտի ընենք:

— Ասոված ողորմած է:

— Արիշ ի՞նչ ունիս:

— Քսահ մը լեցան Թերսիանեի կեղծ պիլիթ ունիմ:

— Քաղաքական...

— Քաղաքական... քաղաքական սա ունիմ, որ սա կախիլը լմնալեն վեր-
ջը դիվանագետներուն յուրաքանչյուրին միջ մեկ մեհյան պիտի կառուցանեմ:

ամենուն արձաններն այդ մեհայաններուն մեջ պիտի կանգնեմ, և գլուխս բացած, անոնց երկրպագութիւնն պիտի քննեմ: Ասոնք մեր գիտցած ու հանչցած շաստվածներն շատ վեր են: Աստվածներուն կենդանիներ կը զոհեին. ասոնց մարդ կը զոհենք ու հարչուր հաղարհերով կը զոհենք: Ես ասոնցմէ վախցաւ: Մնաք բարով:

— Ի տեսութիւն:

15 Փետրուար 1878

Գեազանախորհուրդն²⁸ ո՞ր պիտի գումարի:

Լորտիբու ժողովին մեջ Լորտ Տիրակի ըսեր է, թե այս խնդիրը քաջ միտաւզ գնացած չէ:

— Թուրքիս պես, կըսեն հիմա մեր թշնամիները:

Բայց ինչո՞ւ այս խնդիրը քաջ միտաւզ գնացած չէ մինչև այսօր, կամ եթե գնացած չէ, դո՞նե քաջ մը ետ ալ գնացած չէ. ուր որ էր՝ հոն կեցած է, խնդիրը ի՞նչ հանցանք ունի. անդամալուծեցին խեղճը. ի՞նչպէս կրնա շարժի:

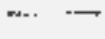
Հատ մեզ՝ խնդիրը ուր որ է, գեազանախորհուրդը հոն գումարելու է:

— Ո՛չ, Ռուսիան կառաջարկէ եղեր գումարել այնպիսի երկրի մը մեջ, որ Արեւելյան խնդիրն ընալ շահ չունենա:

— Եվ չե՞ն կըցած մինչև հիմա անանկ երկիր մը գտնել:

— Ո՛չ:

— Հույսստանի մեջ գումարեն թող, որ ստալճմ ընալ շահ մը չունենալեն դատ բազմական վնաս ալ տեսալ:

Շարաֆն արսորանաց շարաֆ է:

Արտահանա հրամանատար Հչուսիին Սասրի փաշան մշտնջենալոր բերդարդելութեան դատաւարաւելու է:

Որչափ ազնկ կըլլար եթե սա մարդը Արտահանա հրամանատար շրթած բերդարդելութեան դրկվեր... իր երեսին այսչափ վնաս չէինք տեսներ:

Անգամ մը խարվեցանք, և վնասվեցանք, երկրորդ անգամ չվնասվելու ամար հիմակվրն խոհեմութեան ձեռք աննելով, ասոսպրիլու ենք բանտարաններուն, որ ազնկ հակադրութեան ընեն վրան, որպեսզի միգուցի Արտահանա պես այս բերդն ալ սարսալելով մեկնի...

Բերդերու մեջ պահվելու որչափ մարդիկ բերդեր պաշտպանելու դրկեցինք...

Անդրխահան նախատորմիդին Կղզիներուն առջեկն էլնելուն ու Իզմիտի ծովածոցը կրթալուն պատճառը իմացա՞ր:

— Անցլալ օր գրած էինք ա՛, Թուսիո բանակը քիչ մը կտ քաշել տալու համար շհնուացա՞վ:

— Առջի օրը անտնկ էր, բայց այսօր սնանկ չի: Իզմիտի ծովածոցը Կղզիներնն ավելի հարմարութիւն ունի կղեր նախատորմիզը պահելու...

Ով Անդրխա, հպատակներդ պաշտպանելո՞ւ համար համրա հանկեր նախատորմիզդ, թն նախատորմիզիդ հարմար տեղ մը փնտտելու համար:

Նթն այս վերջինին համար է, Անդրխա հպատակներն այսօրվրն Իզմիտ երթալու են, սրովհետե հոն ավելի հարմարութիւն ունին պաշտպանվելու: Ա՛յ նախատորմիզն իրենց կտեկն շպիտի դտ, ալ իրենք նախատորմիզին կտեկն պիտի երթան:

Վնախ և առաջ պետք է գիտնալ, թն Դարդանելն սրո՞ւ ձեռք պիտի մնա: Այսպես կը խոսի Պիտմարք իշխանը. այսինքն սրո՞ւ ձեռքը Դարդանելի վրա պիտի մնա:

Այս խնդիրն ալ նոր երեան ելալ:

Մենք՝ ներկա պատերազմը քրիստոնեից վիճակին քարելալությանը համար կարծելով, ինչպես որ դարձյալ ոչնպես կը կարծենք, և Դարդանելին ալ քրիստոնյա ըլլալը մեր մտքնն անցած շրջալով, առանկ հարցումի մը բնավ չէինք սպասեր, և այնպես համոզված էինք, թն անո՛ր ձեռքը պիտի մնա՝ որու ձեռք որ մնացած էր մինչև այսօր:

Մեր կարծիքը ծուռ, մեր համոզումը սխալ է կղեր: Պիտմարք իշխանին խոսքնն աս կը հասկցվի, որ Դարդանելն ալ այս օրերս կնքվեր ու քրիստոնյա է կղեր...

Ջրույց կը պտտի, թն մեր նախատորմիզն այ կը համոզեն կղեր, որ քրիստոնյա ըլլա:

Թեպետև այս դրույցն անհավատալի է, բայց այնպիսի դարու մը մեջ, որ ամեն մարդ կրոնի ազատութիւն կը վայելի, անհուսալի բան մ՛ալ չի:

- Մարդ աստուծո, բերանդ բաց ու երկու խոսք ալ ինձի հետ ըրի:
- Թեզի հետ ի՞նչ խոսիմ, կնի՛կ:
- Ի՞նչ պիտի խոսիս. Թագուկ տուտուին էրիկը ամեն օր իր կնկանց նոր լուրեր կը բերն, կը նստի հետը կը խոսի բոլիթիրայի վրա, դուն բան մը չես

զսեր, հազար ու մեկ խոսքեր կը պատինն կոր... Մոսկոֆը եկեր է եղեր, նորեն գացեր է եղեր, ինկիլիպին տոնանման ատաներուն առջին է եղեր...

— Էքմեքճին աշտօր ալ հաց չըրաւ:

— Վերջեն Իզմիտ դացեր է եղեր...

— Էքմեքճի՞ն...

— Չէ, հանըմ, տոնանման, հիմա ալ Պարսաչի շուրերը պիտի երթա եղեր:

— Միան ալ քսաներկուքի ելեր է...

— Մոսկոֆ: ալ նորեն պիտի մանա եղեր...

— Ինչո՞ւ պիտի քուկին, կնի՛կ, գուն տանդ գործերը նայի:

— Ինչո՞ւ յոյտի խոտնովիմ եղեր... Ինկիլիպը մեղի խարեր է եղեր...

կըսեք թե՛ կնիկները խարող կըլլան. տե՛ս...

— Գարձյալ անանկ է յա...

— Ճանըմ, ի՞նչ կուզեն կոր ատներ:

— Ճանըմ, սեպի քի տուններնիս միտաֆիր մը եկաւ տե, խահալե մը հրամացուցինք, խահալեն խմիչին հարք՝ դինի ալ բնրեք կըսե: Գինին կուտանք, խնձոր ալ բերեք կըսե: Խնձոր կուտանք, կերակուր հանեցեք կըսե: Կերակուր կը հանենք, կը նստի կուտե, աակի վերջը՝ տֆրաչին թախըմը ինձի ավեք կըսե:

— Բա տեք սղարմյա, առ ի՞նչ տեսակ միտաֆիր է. ես զլլամ նե՛ շեմ տար, թող ելնե երթա:

— Ո՛չ կեղնե, ս՛չ ալ կերթա, քիչ մը ատեն ձեր տանը մեջ պիտի մնամ կըսե:

— Չեմ ընդունիր, մեյ մ՛ալ տունս մի՛ գար կըսեմ ու հետք շեմ տեսնվիր:

Աս ի՞նչ է, ամեն մարդ միտաֆիրության կերթա:

— Ամեն միտաֆիր մեկ զլլար ա:

— Հիմա առ մոսկոֆը սոֆրաչի թախըմ շունի՞ եղեր:

— Ունի ամա, կուզե կոր. ես մինչե սր ձեր տունը միտաֆիրության եկա նե՛ շատ ծախս քրի կըսե կոր:

— Թող չի գար, մե՞նք տավեթ քրիներ:

— Կնիկ, խելջոյ հասնիր ըսի յա՛, կարճ կը կապեն:

— Սա ֆիտան: առ վաղը շմոռտառ, նայե՛ որ խոտաւըռ աղեկ ըլլա:

— Մյուս ֆիտանդ ի՞նչ եղաւ:

— Մյուս ֆիտանա պատառ պատառ եղած է, բռնվելու տեղ շունի, շատ վրձակի մեջ է... ֆիտանիս վրձակը քիչ մը բարվորելու է որ...

— Պարտապ տեղը ծախս մի՛ ընեք հիմա, անոր ալ վրձակը կը բարվորի... Խոտաւըռը քոնկրեին մեջ:

Սրամիտ աղայք միշտ կը սիրվին:

Հայր մը առջի գիշեր իր վեց տարու տղան դեմն առնելով, Քրիստոսնեականե՞ն՝ մը սկսավ հարցումներ րնել անոր:

Շատ մը բաներ հարցնելի ու պատասխաններն առնելի ետքը՝ հայրը հարցուց.

— Ըսե նայիմ, տղաս, Քրիստոսը սպաննուղները որո՞նք էին:

— Քրիստոսը սպաննուղներ՞ըը մի:

— Այո՛:

— Քրիստոսնեականիս մեշ անանկ քան շիտ, հայրիկ:

— Քող չըլլտ, քրիստոնյա մը աշխարհի բանը չգիտնա՞ կըլլա՞ մի:

— Քյուրդերն սպաննած ըլլալու են, հայրիկ, չկրբեցներն ալ անոր հապուտները կողոպտած ըլլալու են:

— Ապրիս, տղաս, սքիկ օղի մը բն՛ր, ըսավ հայրը, և Քրիստոսնեականը դոցեց:

17 Փետրվար 1878

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, ես աչս հաշտութեան պայմաններին ալ բան մը չեմ հասկնար կոր:

Հաշտութեան պայմանները՝ որք նախ Քըզանլըք պիտի որոշվեն, քիչ մը ետքը Ազրիանուպոլիս պիտի ստորագրվին, քիչ մ'ալ ետքը Այ-Սահֆանսո՞ պիտի կնքվին, մինչև սլոսթ ո՛չ կնքված են, ո՛չ ալ մկրտված:

Արգլոք Քըզանլըքի, Ազրիանուպոլսու ու Այ-Սահֆանսոյի օգը կավրե՞ կոր հաշտութեան պայմանները, արդյոք հիմա քաղաք մ'ալ հաշտութեան պայմաններուն համա՞ր փնտտելու պիտի ստիպվինք:

Ի՞նչ դժվար սակարկութեան է աչս, աստված իմ: Իմ դիտցածս ու անսածս՝ սակարկութեան մը կրկու խոսքով լմննայու է:

Օրինակի համար.

Տուր ձեռքդ ինձի:

— Առ:

— Գորտաաղի անկախութեան:

— Շատ աղեկ:

— Մերվիս ալ անկախութեան:

— Ատոր ալ բան մը չեմ ըսեր:

— Բո՛ւժանիտ ալ անկախութեան:

— Չեր ըսածք ըլլա:

- Պուլլարներու ինքնօրինութիւնն:
- Դեմ կեցած ունի՞նք:
- Չերքեզներու և քլուրդներու ալ հայութիւնն:
- Աստր ալ բան չենք ըսեր:
- Մնաք բարով:
- Երթաք բարով:

Լմնցավ, դնաց:
Քրզանլըքին մինչև Այ-Ստեֆանո հաշտութեան պայմաններ...

Իմ կարծիքս, հաշտութեան պայմաններուն վրա հաշտութենէն ետքը պիտի բանակցին, և այս բանակցութեանը մեր կարծածն ալիւի երկար պիտի լինէ, և այն ատեն միայն պիտի վերջանա՝ երբ մեկ հացը հարցուրնոց թուղթի մը առնուլ սկսինք:

Քանի մ'օրն ի վեր պատած ղրույցները:

- Կնիկ, ստրաղթույթն:
- Ի՞նչ ըսիր:
- Ստրաղթույթն, ստրաղթույթն:
- Ատ ի՞նչ է, ատ ալ նո՞ր հանեցիր:
- Բարի եկար ըսել է... քաբ բաժիվայեթի... քաբ բաժիվայեթի...
- Ա՞ս ինչ ըսել է...
- Քեյֆո աղն՞կ է. քաբ բաժիվայեթի, քեյֆո աղն՞կ է, քաբ բաժիվայեթի...

- Բաշա պիտի առնելք երեկ:
- Տենկի եկսթի, տենկի եկսթի, տենկի եկսթի...
- Ինչո՞ւ չստիր բաշան:
- Քազտա բահոթ, քազտա բահոթ...
- Եանըմ խենթեցա՞ր, ի՞նչ եղար:
- Ստրաղթույթն, ստրաղթույթն:

- Այս գիշեր ուտելիք չունինք:
- Թող չոճենանք, բավական է որ... տենկի եկսթի, քազտա բահոթ...
- Ստրաղթույթն:

- Զա տենկի եկսթին ձգն՞ ու դնա՞ բան մը առ ուտենք:
- Կնիկ, կեցի որվոնք սորվիմ, որ վաղը մյուս օր բարեկամները հոս մեզ ինչ են՞ քանի մը վարա վաստկինք: Քաբ բաժիվայեթի, բարի եկար, բաժիվայեթի, բարի եկար:
- Սրինէ հիմա խելրոգ ս՞ր էր...

- Աճելի եկա՛վ, կնի՛կ, այսչափ շուտ գալիքը մաքնս չէր անցնե՛ր:
- Ասկից վերջը սորվիս ու ստակ պիտի վասակիս հեն՛... վայ գլխուդ...
- Մի՛ վախնար դուն, անո՛նք շուտ շին երթար:

Պիսմարք բարեկամնիս կը պնդե, որ Գարգանելի խնդիրը խիստ մեծ ու ծանրակշիռ է...

Գերմանիս գործին չլար եղեր, որ Գարգանելի բանալին Թուսիս ձեռքը անցնի և ուզածին պես բանա ու գոցե անոր դռները:

Աղեկ ա՛, ասոր գյուրին համբան կա, բանալին թող դարձչալ մեր ձեռքը մնա, և առաջվան պես, ձեր ուղածին պես բանանք գոցենք, կամ ո՛չ բանանք, ո՛չ ալ գոցենք:

Ամուսնութեանց թի՛վն օր քան դօր նվազելու իրա ըլլալով, բարթալցիներն³¹ ասոր առաջքն առնելու համար գյուրին համբա մը գտեր են. երիտասարդները ծեծելով կամուսնացնեն կոր:

Երիտասարդին մեկը Քարթալ ասն մը մեջ սենյակ մը վարձեր կը բնակե եղեր: Այս ասնց աիրուհին կուզե եղեր ազգիկը այս երիտասարդին աալ: Երկու շարաթ առաջ կիրակի դիշեր մը հիշչալ առնը հյուրերով կը լեցնի:

— Ճանրմ, թագավոր ազան ո՞ւր է, ինչո՞ւ չի գար, փետա ըլլալիք մարդը այսչափ ուշ մնալո՞ւ է մի:

— Ուր է նե՛ հարկավ հիմա կուգա:

Ժամը երկու կըլլա, երիտասարդը տուն կուգա պատկելու:

— Ծ՞օ՞, հրամաններ, թագավոր ազա, սանկ նսանցի ք, ո՞ւր մնացիք. եղբայր:

— Քիչ մը գործ ունեի այսօր, ներեցն՛ք. հիմա ալ սենյակս պիտի բաշտիմ, սրովհետեւ մինչև ժամը չոթը դիք ունիմ:

— Ի՞նչ կըսեր, թագավոր ազա՛, մեզի կը ծաղրե՛ր կոր:

— Ծաղրելու ի՞նչ կա:

— Բազմութենե շեռ ախորժիր նե՛ մենք կերթանք:

— Բազմութեանը ի՞նչ վնաս ունի իմ դիր գրելուս:

— Քահանան հիմա պիտի գա:

— Քահանան ի՞նչ գործ ունի...

— Տեր ողորմչա՛, պատկը ո՞վ պիտի ընե:

— Ի՞նչպես պատկ... հարսնի՛ք ունիք:

— Ճանրմ, ինչո՞ւ ասանկ կը խոսիք, դուք չե՞ք կարգվիք կոր:

— Ծ՛ս մի... խապար շունիմ:

— Խապար շունի՞ս մի:

— Ամենևին:

Զաթ... բաթ...

— Խապար շունի՞ս մի...

— Ինչո՞ւ կը դարնեք կոր...

Զաթ... բաթ...

— Այ, աչ, աչ...

— Խապար շունի՞ս հե...

— Ծո՛ Կարապետ, ինչո՞ւ կեցեր ես, դուն ալ շղարնե՞ս... Մարկոս,

Քորոս, դարկե՛ք...

— Այ, աչ, աչ, աչ... Թող տվեք, պիտի մեռցնե՞ք զիս... խապար ունիմ, սննիմ, փեսա պիտի ըլլամ, մտոցեր էի...

— Հարսին ձեռքն բռնե՛ նայիմ:

— Բռնեցի:

— Մանկ եկուր նայիմ:

— Ծկա:

— Առջեզ նայե:

— Նայեցա... օֆ... օֆ... ոսկորներս շարդվեցան...

— Մինչև ցմահ տե՛ր ես, կը հարցնեք քահանան:

— Զեմ, շեմ, կը պտուս փեւան:

— Զե՞ս մի...

Ռաթ... բշտթ... բաթ...

— Խաման կը տեսնա՞ս կոր...

— Տեր եմ, տեր եմ, մինչև ցմահ տեր եմ... մահվընես ետքն ալ տեր եմ,

եւ ըսելիք ունի՞ր:

— Ապրիս, տղաս... ձանրմ, փեսանիս հում տղա չէ ամա, դինքը դիւն

անողներ կան:

Ասակի արարողութիւնը կամ լավ եւ ծեծի արարողութիւնը կը կոչուի: Սքանաթի³² ա՛յ կայնելու կարողութիւն շունենալով, բաղմոցի մը վրա կը պսակի: Հետեւալ օրը կանուխ կելնեք բողոք մը կը հրե ու կրօն. կը ներկայացունե խնդրելով, որ սա ծեծի պսակը լուծեն:

Պրթալի քահանան պատուազօր կրօնական մ՛է, և մինչև հիմա ալ ապօրինի կործի մը մեջ դտնված շղարով, կը հուսացվի, որ այս պսակի պատուազօրութիւնը ուրիշի մը վրա ծանրանա:

Տե՛րք, կրօն. ժողովնիս քանի տարի պիտի զբաղվի այս խնդրով:

Արևելյան խնդիրը կարծես յուր քաղաքական կերպարանքը մերկացած ու հաշակի վերաբերյալ խնդիր մը դարձավ. յուրաքանչյուր կառավարութիւն յուր հաշակին համեմատ կուզէ ձեռն, կտրել զայն. միայն մեր հաշակը ձայն չունի...

Առակով խոսիմք:

Ինչպէս որ ես իմ բալթոս լայն կուզեմ, դուն բովիինդ նեղ կուզես, ուրիշ մը երկար կուզես, ուրիշ մը կարճ, այնպէս ալ կառավարութիւնը կուզեն, որ այս Արևելյան քալրոն լայն, նեղ, կարճ և միանգամայն երկար ըլլա:

Որո՞ւ հաշակը պիտի դժուարենք:

Ամենուն ալ:

Եվ դիտե՛ք հազար հոգիի հաշակը կրող բալթո մը ձեռքը որչա՛փ գրծ-վար է...

Գիտեմ որ դիտեք, հաշարութիւն պայմանները կնքելու շտի դժվար է:

Եվ դարձյալ դիտե՛ք, հազար հոգիի հաշակով ձեռած բալթո մը ի՞նչ այ-լանդակ և խելքն մտքն շունցած հագուստ մը կըլլա:

Մենք հոս հաշարութիւն պայմանները կնքելու պրազած տեսնենք, մեր պաշտպան Անգղիան ալ քար մը կը գլխորէ:

Կը փափաքի՞ք, կըսես, որ սա Արևելյան խնդիրը միանգամ ընդմիշտ լուծվի:

Այո, կը փափաքինք:

Եթէ կը փափաքիք՝ Կիրիան ու Միտիլլին ինձի տվիք. Մակեդոնիան, Թե-սաղիան ու Եպիրոսն ալ Հունաստանի տվիք. Եգիպտոսն ու Թունիսը անկախ հրատարակեցէք, լմննա կրթա:

Ահա Անգլիո հաշակը:

Մյուս կառավարութիւննց հաշակներուն վրա երկուք բարակ խոսելու հարկ չկա:

Վերջապէս, ընթերցո՛ւ, սեպե թե սա Արևելյան խնդիրն այլեք բաշափ է: Հիմա սս բաշան անանկ վարպետութիւն մը եկելու է, որ, քերպիեով սիրողն ալ ուտե, քերպիեով սիրողն ալ ուտե, քաջախով սիրողն ալ ուտե, լիմոնով սիրողն ալ ուտե, լիմոնով շափ-րողն ալ ուտե:

Ատ ըլլալո՞ւ բան է:

Եթէ այսպէս է, հաշարութիւն պայմաններն ալ կնքվելու բան չէ, ա՛յլ է թե մեկ մարդու քնացք համեմատ եփվի բաշան:

Իրավ է, որ խղճմտանքը՝ վերցած է աշխարհես...

Սա Սերվիո ու Գարատաղին էլնել՝ պատերազմական ծախք ուզելնուն ի՞նչ
կըսեր:

Շրտալիք խոսելով, եթե նա ըլլայի՝ երեսս չէր բռներ:

Սերվիան ու Գարատաղը գրեթե մեր կառավարութեան զավակներն էին.
մենք իրենց հետ այնպես վարվեցանք՝ ինչպես որ կը վարվի հայր մը իր զա-
վակաց հետ: Մեզի դեմ ուրք էլնելնին ու ձևօք վերցնելնին հերիք չէր, հիմա ալ
ելեր ստակ կուզեն, մտքերնեն ըսելով.

— Հայր, մենք քու խոսքդ մտիկ չըրինք, քեզի դեմ ապստամբեցանք,
ստառ ըսինք, խոսքերնիս չըռնեցինք. ծեծեցինք, ծեծվեցանք, վերջապես քու
կտկորդդ սխմեցինք, սառի քու պարտքդ է հիմա մեզի ստակ տալ:

Ասոնք պարզապես ստակ վաստկելու էլեր են, եղբայր:

Իսկ մինք չենք կարծեր, որ կառավարութեանն ստակ տա ստոնց. սրով-
հետե եթե սենեմար, ամիլի իր հնազանդ հպատակացը կուտար, քան թե
անհնազանդ զավակացը:

Մենք հոս անօթութենն մեռնինք, անգին Սերվիան ու Գարատաղն ուկի-
ներով խաղան:

Պարտ տնձին կը համարիմ ընթերցողացս ծանուցանել, որ հանդիտա
ըլլան, և մարերնեն քան մը շանցունեն Ռուսիո բռնակին ու Անգլիո տորմի-
դին Պուլսո առջև գտնվելուն վրա. ստոնք բարեկամարար եկած են:

Կրնամ ըսել, որ մեր մտքն շարութեան կանցնի, տնտեց մտքն շանցնիք:

Այս տողերը գրելու հարկ ալ չկա, որովհետե եթե Գարդանելի նեղուցը
վեց անգլիական գրահավոր շկնիք, Ռուսիա մաշրաբաղարիս աշուշտի չէր
մտակնար, ինչպես որ Անգլիան ալ իր վեց գրահավորները Գարդանելեն չէր
անցուներ՝ եթե Ռուսիան մեզի աշուշտի շմտակնար: Եվ որովհետե մին բարե-
կամութեամբ մտակցով մեզի, մյուսը չէր կրնար իր բարեկամութեանը չհայտ-
նել ու մեզմն հետու մտար: Ի՞նչ կուզեր, աշուշտան օրս բարեկամներու մեզ
մեացինք:

Անտված գմիկ իրարմն շրտնե, բարեկամութեաննիս հաստատ և ան-
ստան պահե, մեր բարեկամաց երկար օրեր պարգեն, անտեց մեկ օրը հա-
զար ընե. մեկտեղ տղեկ օրեր անցունենք... Աստված Ավոտրիայի ալ ասանկ
բարեկամներ շնորհե...

Աղերսանդրիային կը գրեն թե՛ Լոյսատական արժեթուղթ ունեցողները ժողով մ'ընկելով, պատվիրակներ ընտրեցին, որպեսզի Եգիպտոսի ելմտական վիճակը դեսպանախորհրդին ներկայեն:

Նախ և առաջ՝ Եգիպտոսի ելմտական վիճակը դեսպանական խորհրդին ներկայանալու բան չէ... որովհետև Եգիպտոսի ելմտական վիճակը քրիստոնյա չէ, որ բարվոքմանը աշխատվի:

Երկրորդ՝ դեսպանախորհուրդը պիտավորաբար Փարիզի դաշնադրութեան վերաբերյալ խնդրոց պահելու ստաշտն ունենալով՝ և Եգիպտոսի ելմտական վիճակը Փարիզի դաշնադրութեան մէջ նշանակված չլլալով, Եգիպտոսի ելմտական վիճակը դեսպանախորհրդին ներկայանալու իրավունք չունի:

Յրրորդ՝ Եգիպտոսի ելմտական վիճակը նմն ազեկ չէ, իբրև հաղվապետ մեկ վիճակ մը՝ ավելի Փարիզի արվեստահանգեսին ներկայանալու է, քան թի Պատենի դեսպանախորհրդին:

Չորրորդ՝ Լին որ մը դեսպանախորհրդո մ'առջև ելմտական վիճակ մը ներկայանալ հարկ չլլա, Եգիպտոսի ելմտական վիճակը թո՛ղ տեղը հանգիստ նստի. մեր ելմտական վիճակը նախ և առաջ պիտի ներկայանա հոն՝ իբրև մեծ Եգիպտոսի ելմտական վիճակին...

Ազեկ միտքս ինկավ:

Վարդավան էֆենտի և Օրթադուղի³⁴ Թաարոնի խմբին ելմտական վիճակները չեմ կարծեր, որ Եգիպտոսի ելմտական վիճակեն ազեկ ըլլան:

Պատիվ ունեցա պիշեր մը Օրթադուղի Թաարոնը երթալու:

Ներկայացումը Քաթերին Հովարտ էր³⁵: Դերասանաց թիվը հանդիսականաց թիվին ավելի էր. հետևաբար դերասանները կը քաջալիքին զհանդիսականս, մինչդեռ ասոնց ստրաքն էր զանոնք քաջալիքի:

Դերասանաց ընթացքն կռահեցի, որ դժոճ էին, և սակայն հաստատամըտութեամբ կը շարունակին իրենց ներկայացումներն ու վնասները:

Կերևա, որ ներկայացված խաղերը պշուղացվոց ճաշակին չեն համաստատասխաներ. եթե վիսքի կամ րեկֆայլի³⁶ վերաբերյալ ներկայացումներ տրվին, թե՛ դերասանները կը վստակին, թե՛ հանդիսականները և թե՛ դուրսը:

Վերջն իմացանք, որ Օրթադուղի Թաղ. Խորհուրդն³⁷ առաջարկիք է թուղխաղացողներուն, որ դոնե շաքաթը աճում մ'ալ ի նպատակ պշուղի վարժարանին վիսք խաղան:

Եթե այս առաջարկութունն ընդունվի, Թաարոնին դոները կը գոցվին և գեղացիք ալ հակամայս թաարոն երթալի կը խալսին:

